

**Универзитет „Свети Кирил и Методиј“
Филозофски факултет - Скопје
Институт за безбедност, одбрана и мир
Насока: Безбедност**

Магистерски труд

Тема:

**НАДЗОР И КОНТРОЛА НА ВОЕНО РАЗУЗНАВАЧКИ ЗАЕДНИЦИ НА
ЗЕМЈИТЕ ОД ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА**

Изработил:

Ивана Никшиќ - Трајковска

Ментор:

Проф. Д-р Митко Котовчевски

Скопје, 2017 година

СОДРЖИНА:

Вовед.....	6
1.Формулирање на проблемот.....	7
2.Предмет на истражување	10
2.1.Цели и задачи на истражувањето.....	13
2.2.Хипотетичка рамка.....	16
2.3 Научно општествена оправданост на истражувањето.....	16
3.Разузнавање.....	17
3.1.Дефинирање на разузнавање.....	17
3.2.Потреба од разузнавање.....	18
3.3.Циклус на разузнавање.....	19
3.4.Поделба на разузнавачки служби според областите на истражување	21
3.5.Улогата и значењето на воено разузнавачките и разузнавачко безбедносните структури.....	22
4.Надзор и контрола (Вовед во надзор и контрола).....	24
4.1. Алатки за надзор над разузнавање	25
4.2.Надзорни органи и нивни клучни одговорности.....	25
4.3.Координација - Контрола - Активност на разузнавачки служби	28
5.Земји од Југоисточна Европа.....	29
5.1.Безбедносни системи(Поим за безбедност).....	32
6.Организација и остварување на безбедносниот системна Република Албанија	34
6.1.Историски развој на безбедносниот систем на Република Албанија	35

6.2.Актуелна состојба на воено рзаузнавачки безбедносен систем на Република Албанија (Формулирање, структура, координација).....	37
6.2.1.Мисија цели и задачи на ШИШ.....	38
6.2.2. Агенција за одбранбено разузнавање ДИА.....	42
6.2.3. Одбранбено разузнавачка и безбедносна агенција ДИСА.....	43
6.3.Надзор и контрола на воено-безбедносниот разузнавачки систем на Република Албанија.....	45
6.4.Заклучок.....	48
7.Организација и остварување на безбедносниот систем на Босна и Херцеговина	49
7.1.Историски развој на безбедносниот систем на Босна и Херцеговина.....	50
7.2.Актуелна состојба на воено-безбедносен разузнавачки систем на Босна и Херцеговина (ОСА – ОБА).....	51
7.3.Надзор и контрола на воено-разузнавачки безбедносен систем на Босна и Херцеговина	51
7.4.Заклучок.....	55
8.Организација и остварување на безбедносен систем на Република Бугарија	56
8.1.Историски развој на безбедносниот систем на Република Бугарија	57
8.2.Актуелна состојба на воено-разузнавачкиот систем на Република Бугарија	58
8.2.1. Мисија и задачи на ДАР.....	59
8.2.2.Воено-информативна служба на Република Бугарија	60
8.3.Надзор и контрола на воено-безбедносен разузнавачки систем на Република Бугарија.....	61
8.4.Заклучок.....	62
9.Организација и остварување на безбедносен систем на Република Македонија	63
9.1.Историски развој на безбедносен систем на Република Македонија	64

9.2.Актуелна состојба на воено-разузнавачки безбедносен систем на Република Македонија.....	65
9.2.1.Агенција за разузнавање на Република Македонија АР.....	67
9.2.2.Управа за безбедност и контраразузнавање – УБК.....	69
9.3. Надзор и контрола на воено-разузнавачки безбедносен систем на Република Македонија	70
9.4.Заклучок.....	71
10.Организација и остварување на безбедносен систем во Република Србија	72
10.10.Историски развој на безбедносен систем на Република Србија.....	73
10.2.Актуелна состојба на воено-безбедносен разузнавачки систем на Република Србија.....	74
10.2.1.Безбедносно-разузнавачка агенција БИА	76
10.2.2.Воено-безбедносна разузнавачка агенција (ВБА и ВОА).....	78
10.3.Надзор и контрола на воено-безбедносно-разузнавачкиот систем на Република Србија	78
10.4.Заклучок.....	80
11.Организација и остварување на безбедносен систем на Црна Гора	81
11.1.Историски развој на безбедносен систем на Црна Гора.....	81
11.2.Актуелна состојба на воено-безбедносен разузнавачки систем на Црна Гора	82
11.2.1.Разузнавачка информативна служба АНБ.....	84
11.3. Надзор и контрола на воено-безбедносен разузнавачки систем на Црна Гора	85
11.4.Заклучок.....	86
12.Организација и остварување на безбедносен систем на Република Хрватска	87
12.1.Историски развој на безбедносен систем на Република Хрватска	88
12.2.Актуелна состојба на воено-разузнавачки безбедносен систем на Република Хрватска	89

12.2.1. Безбедносно-разузнавачка служба СОА.....	89
12.2.2. Воено-безбедносно-разузнавачка агенција (ВСОА) на Република Хрватска.....	92
12.3. Надзор и контрола на воено - разузнавачки служби на Република Хрватска.....	92
12.4. Заклучок.....	93
13. Организација и остварување на безбедносен систем на Република Словенија.....	94
13.1. Историски развој на безбедносен систем на Република Словенија.....	95
13.2. Актуелна состојба – воено-безбедносен разузнавачки систем на Република Словенија.....	96
13.2.1. Словенечко-разузнавачка и безбедносна агенција – СОВА.....	96
13.2.2. Организациона структура на СОВА.....	101
13.2.3. Воено-разузнавачка безбедносна служба – ОВС.....	102
13.4. Надзор и контрола на воено-разузнавачко-безбедносниот систем на Република Словенија.....	103
13.5. Заклучок.....	105
14. Законска уреденост на воено разузнавачкото безбедносни системи на земјите од Југоисточна Европа	106
15. Меѓународно безбедносна соработка на земјите од Југоисточна Европа.....	106
16. Безбедноста на Југоисточна Европа	106
17. Иницијативи, процес, организации, пакт (Југоисточна Европа).....	106
18. Заклучок	106
19. Литература	118

ВОВЕД

Разузнавањето како сегмент претставува процес на демократизација и реформи во безбедносниот сектор. Во голем број на демократии растежот на системи за надзор на разузнавањето следел во иста насока со други активности на службите за разузнавање и безбедност, така што генерирале грижи околу прекршување на легитимни демократски процеси и користењето на правата и основните слободи, што предизвикувало состојба на самосвесност. Како резултат на тоа биле создадени нови механизми за надзор. Кај многу етаблирани демократии кои се во подем, немора да го користат овој рективен систем, самата транзиција наоѓа можност да воспостави правни и институционални рамки за службите за надзор над разузнавањето. Но и покрај тоа, тоа претставува еден мал напор во непрекинатиот и тежок процес на осигурување, „дека службите не се само ефективни во ширењето на националната безбедност, јавната безбедност, човековите права, туку и дека го почитуваат владеењето на правото и демократските прописи“. Постигнувањето на овие цели бара долгорочна основа и тековна заложба, будност, посветеност од страна на вклучените тела во надзорот и внимателен напор за подобрување на системите за надзор над разузнавањето. Во тој правец парламентарците имаат огромна одговорност и за развивање на правна и институционална рамка за надзор како главни надворешни надзорници. Од голема важност е парламентарците да се стремат кон субординирање на нивните партиски и политички интереси на повисока цел за штитење на демократскиот и уставниот поредок на државата. Но, не треба само парламентарците да бидат оптоварени со надворешниот надзор бидејќи им недостасува време- експертиза и потребната независност. Во тој правец треба да повикаат независни тела, како врховни ревизорски институции, правобранителски институции, експертските надзорни тела да имаат главна улога во нивните посебни области на компетенции.

1.Формулирање на проблемот на истражување

Надзорот на воено-безбедносните разузнавачки агенции е свевиден предизвик за демократското општество. Во голем број на етаблирани демократии се забележува растеж на системот за надзор и демократска контрола над разузнавачките заедници. Во многу држави се развива во иста или слична насока.

Контролата и надзорот се особено важни кога ќе се побудат сомнежи за криење на легитимните слободи и права на поединците и попречување на демократските процеси во општествата на државите од Балканот. Неминовно е да се создадат нови разузнавачки и ефикасни механизми за надзор на заедниците на државите од ЈИЕ.

Во една демократска земја, ниту една област од државното работење не треба да биде забранета зона, вклучувајќи го и безбедносно-разузнавачкиот сектор.

Инволвираноста на субјектите во контролни механизми носи легитимитет и демократска општественост на разузнавачките заедници. Тоа би помогнало да се обезбеди, воено-безбедносните разузнавачки служби на државите или на државата како целина да го штитат Уставот како нејзин највисок правен акт и да не служат само за политички и поедини интереси.

Соодветен надзор и контрола во државите гарантира стабилен политички пристап кон безбедноста што е добро за државите кои ги застапуваат демократијата и владеењето на правото.

Иако, кога станува збор за Балканот т.е. за земјите од Балканот, може да се каже дека многу тешко владее правото и демократијата во вистинска смисла, бидејќи е познато дека Југоисточна Европа со нестабилни граници, контрадикторна политика, недоволно стабилни држави и институции, и во постарата, а и во поновата историја.

Многу тешко може да се разбере балканскиот свет без доволно познавање на историјата на балканските тајни служби во чии загонетни и тајни игри се криеле тешки комбинаторики. Токму поради тоа е потребна ефикасна контрола и надзор на работата на разузнавачките служби и безбедносните служби, со цел да бидат ефикасни со целосна транспарентност и одговорност.

Доколку го нема тоа, постои опасност разузнавачките служби погрешно да ја разберат нивната мисија и да дејствуваат како што не треба или оптоварувајќи ги и онака малите ресурси или преку остварување на политичко и економско влијание.

Оттука, ова истражување ќе биде насочено кон осознавање на улогата, значењето, природата, карактерот на механизмите за ефикасна демократска контрола и надзор на разузнавачките заедници во државите од Југоисточна Европа што укажува на нужноста и потребата од нивно постојано развивање и продлабочување во остварување на безбедносните функции на државата.

2.Предмет на истражување

Определување на специфичните карактеристики на контролата на работата на разузнавачките-безбедносни заедници на земјите од Југоисточна Европа подразбира претходно согледување и разгледување на законските регулативи, посебни овластувања, форми и облици на контрола итн.

Основен предмет на истражување ќе биде како до ефикасна контрола на разузнавачките заедници на земјите. Исто така, предмет на истражување ќе бидат мерките на контрола и надзор над разузнавачките служби, нивното место, улогата и знаење за ефикасно и законско работење на службите.

Иако во државата постојат повеќе органи и тела, државни, граѓански, независни кои на некој начин вршат надзор и контрола над разузнавачките служби, во повеќето земји приматот им се дава на парламентарните надзорни тела, бидејќи тие не одговараат ниту пред разузнавачките служби, ниту пред извршните власти, што значи дека се во подобра позиција независно да ја штитат демократската одговорност и почитување и владеење на правото и човековите права.

Надзорот е широк термин кој опфаќа, збир на мерки, методи и активности чија цел е да се утврди дали работењето на службите и агенциите е во согласност со законските и подзаконските прописи на државите.

Надзорот треба, а и се разликува од контролата бидејќи едното т.е. контролата имплицира моќ за насочување на политиките и активностите на организаторите. Во овој контекст контролата вообичаено се поврзува со извршната гранка на владата, а особено вишото раководство на разузнавачките служби. Меѓутоа, не секоја власт прави јасна разлика меѓу надзорот и контролата. Поради оваа причина, некои институции како надзорни тела можат исто така да имаат и одреден број одговорности за спроведување на контрола.

Контролата и надзорот се многу слични термини, тие се надополнуваат, а денешните сфаќања се дека контролата претставува малку потесен поимод надзорот, односно дека таа претставува дел од надзорот. Контролата претставува

секојдневен, тековен надзор и како негов дел ја контролира правилноста и законитоста во работењето на службите.

Главната цел на надзорот е да се држат разузнавачките служби одговорни за нивните политики и активности во поглед на законитоста, пристојноста, ефективноста и ефикасноста. Процесот со кој еден надзорен орган ја повикува разузнавачката служба на одговорност подразбира собирање информации за разузнавачката служба, врз основа на која надзорниот орган започнува дијалог со разузнавачката служба за на крајот да резултира со издавање наоди и препораки.

Поради тоа, за да може ефективно да функционира, надзорниот орган мора да ја поседува способноста да пристапи до релевантните информации, да ги испрашува службениците во службите за разузнавање и да издава наоди и препораки врз основа на тоа што ќе открие. Без тие три овластувања не може да постои вистинска одговорност и надзорот над разузнавањето најверојатно нема да успее.

Надзорот мора да ги вклучува не само легитимноста, моралната оправданост и законитоста на активностите на една служба, туку и ефективноста и ефикасноста на таа служба. Ефективноста го мери опсегот до кој службите ги реализираат своите цели, додека ефикасноста мери колку економично една служба се стреми кон тие цели. Во некои држави, надзорните органи над разузнавањето работат исклучиво на законитоста, додека во други држави, законот ги овластува надзорните органи исклучиво да се фокусираат на ефективноста и ефикасноста.

Бидејќи разузнавачките служби играат клучна улога во заштитата на националната безбедност и поради тоа што нивните ресурси се ограничени, важно е тие ресурси да се користат ефективно и ефикасно наместо расипнички и без цел. Заради тоа, добро дизајниран систем за надзор на разузнавањето треба да следи дали разузнавачките служби вистински ги користат нивните ресурси, на начин кој ги постигнува приоритетите поставени пред нив од страна на извршната власт, добивајќи најголема вредност за потрошените даночни пари.

Вообичаено, ефикасноста на службата се разгледува и од парламенотот во текот на буџетските расправи и од страна на врховната ревизорска институција во текот на нејзините редовни ревизии на трошоците. Тајната природа на

разузнавачката работа им го олеснува на разузнавачките служби (во споредба со другите владини служби) криењето на случаи на измама и расипништво. Заради тоа, надзорните органи мораат особено внимателно да ја испитуваат употребата на јавните средства.

Во овој контекст ќе се истражуваат одделните видови на надзор и контрола над разузнавачките служби: хоризонтален, вертикален и дијагонален надзор, надзор пред настанот, тековен и после настанот, внатрешна и надворешна контрола.

Дефинирањето на предметот на истражување ќе се изведе одделно и последователно од причина што предметот на истражување содржи повеќе поими.

Повеќе држави, институции на државни служби, безбедносни служби во кои ќе треба да се направи паралела за работата на тајните служби на државите од Југоисточна Европа и нивен демократски надзор и контрола, за секоја поединечно ќе се даде преглед околу системите за безбедност и нивната работа, ефикасност и ефективност.

2.1.Цели и задачи на истражувањето

Истражувањето има една општа и неколку посебни цели.

Општата цел на истражувањето ќе биде фокусирана кон истражување, утврдување и појаснување на значењето, местото и улогата на парламентарниот надзор и контрола над разузнавачките заедници на земјите од Југоисточна Европа.

Посебни цели на истражувањето се следните:

- Да се одреди местото и улогата на разузнавачките заедници на земјите од Југоисточна Европа

- Да се развие и унапреди разузнавачката дејност на службите во насока на ефикасно остварување на системот на национална безбедност на земјите во Југоисточна Европа
- Да се согледа како демократската контрола и надзор придонесува за ефикасно работење на разузнавачките служби
- Да се анализира, кои, од широката лепеза на мерки и активности на контрола и надзор, ќе ги дадат потребните резултати
- Да се согледа улогата на Парламентот и специјализираните органи и тела за демократска контрола над тајните служби
- Да се истражат врските на институциите кои се задолжени, во остварување на ефикасна контрола и надзор над разузнавачките служби
- Да се оствари соработка на земјите во Југоисточна Европа.

Задачите на ова истражување се следните:

- Да се утврдат поодделните подрачја на примена на мерки за контрола и надзор врз работата на разузнавачките служби
- Да се утврди улогата на парламентот и посебните парламентарни тела специјализирани за вршење на контрола и надзор врз разузнавачките служби

- Да се согледа значењето на надзорот во насока на правилно и законско работење на разузнавачките служби и почитување на принципот на владеење на правото
- Да се утврди влијанието на контролата и надзорот врз развојот на демократијата и заштитата на човековите права и слободи
- Да се утврди што е тоа што земјите од Југоисточна Европа го преземаат на овој план, односно кој се достигнувањата, придонесите и успехите, но и недостатоците, пропустите и неправилностите при вршењето на надзорот
- Да се стекнат сознанија за можните идни патишта на развој на научно-истражувачката дејност и практично постапување во делот на контролата и надзор над разузнавачките служби.

2.2 Основна хипотетичка рамка

Општа хипотеза

Разузнавањето, денес претставува витален елемент на секоја меѓународна активност на владите на, речиси сите земји во светот, бидејќи преку разузнавачките активности државите обезбедуваат информациски предности, кои во денешно време се толку многу неопходни. Во основа на општиот пристап на проблемот за контрола на работата на разузнавачките служби и врз основа на веќе поставените цели на ова истражување, ќе ја поставиме следната општа хипотеза: Колку се посеопфатни и продлабочени мерките и активностите на контрола и надзор, толку ќе биде ефикасноста и ефективноста во извршувањето

на задачите на разузнавачките служби во насока на заштита и унапредување на безбедноста на државите од Југоисточна Европа и општествата во целина. Врз основа на општата хипотеза ќе ги поставиме и посебните хипотези:

- Постоенето на соодветни комисии за контрола и надзор над разузнавачките служби составени од компетентни пратеници, придонесува за ефикасно работење на службата
- Соработка и координација на надлежните тела кои се задолжени за надзор и контрола во голема мера влијае на законитоста на работата на разузнавачките служби
- Издавање на ефикасни механизми за контрола и надзор во насока на основните човекови права и слободи утврдени со Уставот и законите, придонесува за спроведување на овластувањата на разузнавачките служби и елиминирање на можноста за пречекорување на овластувањата, како и преземање на неовластени постапки и злоупотреба
- Усвојување, изменување и дополнување на сеопфатна правна рамка за разузнавачките служби и нивниот надзор, имено, тоа ќе придонесе за осигурување на потребното ниво на безбедносни политики.

2.3 Научна и општествена оправданост на истражувањето

Научната оправданост на ова истражување се состои во резултатите, односно сознанијата до кои ќе се дојде со ова истражување, акои ќе помогнат во сознавање на местото и улогата на мерките и инструментите за спроведување на демократска контрола и надзор, како и нивно понатамошно развивање.

Општествената оправданост е уште поголема, ако се има предвид фактот дека трите главни причини зошто државите креираат системи за надзор над разузнавањето се: зголемување на демократското владеење на разузнавачките служби (вклучувајќи ја индивидната одговорност кон гласачите), почитување на владеењето на правото и осигурување на ефективностa и ефикасноста на активностите на службата.

3. Разузнавање

Разузнавањето претставува витален елемент на секоја меѓународна активност.¹ Познавањето и осознавањето на состојбите и околностите во кои се наоѓаат и целите кои сакаат да ги остварат, пред се, земјите од непосредна околина, отсекогаш биле предмет на истражувања и проучување. Прибирање и обработка на податоци и информации за намерите на други земји, во основа претставува процес на поседување на соодветна информациска основа, неопходна за донесување на одлуки и пронаоѓање на алтернативни решенија за справување со евентуални опасности. Кога ќе се направи историска ретроспектива, сите шефови на држави, владите, воените раководства имале потреба однапред да ги осознаат опасностите, а да бидат поткрепени со информации, со што ќе се намали неизвесноста и ќе се обезбеди солидна основа за донесување на соодветни одлуки. Разузнавањето и разузнавачките организации во развиените земји долго време функционираше како тајни сили на една власт. Целта на постоењето била на организиран начин да собира доверливи податоци, во основа за војските на другите земји, потоа информации за водење на надворешната политика на другите земји.

---

¹Стаменковски, Алекса.: “Основи на разузнавањето“, НИП Гурѓа, 1999 година

3.1 Дефинирање на разузнавањето

Кога се дефинира разузнавањето, ако му се додаде буквален превод на англискиот збор “intelligence”², има значење на известување, односно известување за посебно важни информации и притоа ќе се дојде до заклучок дека разузнавањето значи обезбедување податоци и информации за некои важни збиднувања и настани. Ако тие се случуваат надвор од земјата, а се поврзани со намерите, целите и активностите и однесувањето на други земји, тогаш може да се каже дека обезбедувањето на информации за овие настани претставува разузнавање. Разузнавањето, вака прифатено, претставува процес на обезбедување податоци и информации за настаните во други земји што можат да имаат импликации врз земјата. Импликацијата врз другите земји може да биде насочена кон загрозување на безбедноста, одбраната, политиката, економијата и поттикнување на социјални, меѓунационални, религиски и други конфликти во земјата. Обезбедувањето на информации и податоци, поврзани со овие настани ја изразува суштината на поимот разузнавање. Разузнавањето претставува производ кој е резултат од прибирање, собирање, складирање, интегрирање, анализирање, обработка и интерпретација на расположливите информации што се однесуваат на други држави или региони.³

Разузнавањето е збир на информации и факти што би се однесувале на некои непријателски држави, но може да се однесуваат и на пријателски држави.⁴ Разузнавањето може да се сфати како процес, односно серија од интерактивни чекори познати како разузнавачки круг или разузнавачки циклус. Разузнавањето може да се разгледува како група мисии изведени од страна на тајните служби (разузнавачките служби). Првата мисија е собирање и анализа, контраразузнавање т.е. борба против тајните активности насочени кон државата од страна на странски служби и тајни дејства, односно интервенции во внатрешните прашања на другите држави, понекогаш нарекувани специјални (тајни) операции или активности.⁵

---

² Стаменковски, Алекса.: “Основи на разузнавањето”, НИП Ѓурѓа, 1999 година

³ Котовчевски, Митко.: “Основи на разузнавање”, 2013 година, Филозовски факултет Скопје

⁴ Ibid: стр.128.

⁵ Котовчевски, Митко.: “Основи на разузнавање”, 2013, Филозовски факултет, Скопје

3.2 Потреба од разузнавање

Разузнавањето како процес на прибирање и обработка на податоци однадвор, односно од земјите од непосредната околина и пошироко, претставува циклус на прашања и одговори (разузнавачки циклус) кој претставува процес што започнува со прашања на кој следуваат одговори, на одговорите следуваат нови прашања. Всушност, крајот на еден циклус е почеток на следниот нов циклус. Процесот на разузнавање започнува со активирање на потребите од разузнавачки информации. Потребите од разузнавачки информации ги искажуваат носителите на власта (Претседателот на државата, Владата, министерствата) како и носителите и извршителите на безбедносните и одбранбените задачи (полицијата и војската). Потребата од разузнавачка информација, како и обезбедување на истата претставува основа, неопходна за извршување на задачите на носителите на власта како и преземање на адекватни мерки и активности за заштита на интересите на земјите.

3.3 Циклус на разузнавање

Циклусот претставува активност на надворешно разузнавање кој е динамичен и никогаш не завршува. Неминовно почнува со прашања и одговори и води кон поставување на нови прашања. Имено, еден циклус завршува и почнува друг, нов циклус. Со планирање и насочување и со собирање и обработка, процесот на разузнавање ги претвора добиените информации во финални разузнавачки производи и ги става на располагање на тие што ги носат одлуките. Циклусот на разузнавање овозможува да се воочат и да се разберат голем број активности кои се остваруваат во процесот на

извршувањето на разузнавачки работи и да се согледаат меѓусебните односи на тие активности. Циклусот на разузнавање се изведува во неколку фази:

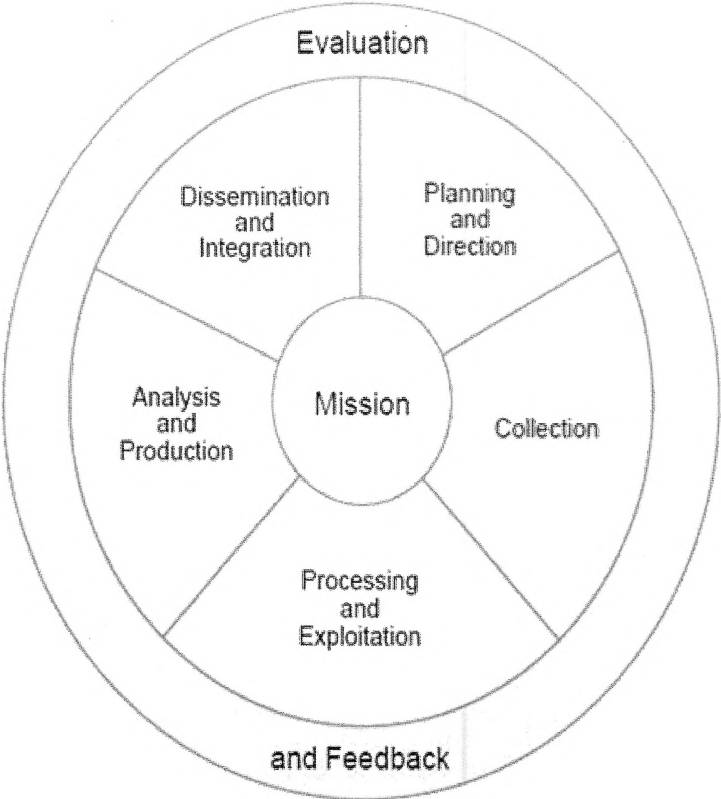
- Планирање и насочување
- Собирање
- Обработка и користење
- Производство и доставување⁶

---

⁶ The Intelligence Cycle: Joint Intelligence support for military operation, Washington, 20 November, 1996

The Intelligence Process

Source: Joint Intelligence / Joint Publication 2-0 (Joint Chiefs of Staff)

3.4 Поделба на разузнавачки служби според областите на истражување

Според областите на истражување, сосема оправдано можеме да наведеме дека разузнавачките служби се поделени во следните неколку категории:

- Воено разузнавачки служби;
- Политички разузнавачки служби;
- Економски разузнавачки служби;
- Електронски разузнавачки служби;
- Научно - технолошки разузнавачки служби.

Праксата покажува дека ваквата поделба мора да се сфати условно, бидејќи е сосема невозможно, на пример, да се разграничи политичкото од економското или военото од научно - технолошкото разузнавање⁷. Секако дека военото разузнавање ќе ја искористи можноста доколку истата и се укаже да дојде до владение на разузнавачка информација која не е во владение на неговата надлежност, а која подоцна, по пат на размена би ја отстапила на пријателска или партнерска разузнавачка служба на која и е потребна претходно добиена разузнавачка информација. Квалитетните разузнавачки информации немаат цена поради фактот што нивното навремено добивање, обработка и искористување од страна на надлежните авторитети, не само што може битно да влијае врз состојбата на одредена земја, туку може и битно да влијае врз иднината и судбината на илјадници, па и милиони луѓе, како на национално, така и на регионално, па дури и на глобално ниво.

---

⁷Милан Мијалковски, Обавештајне и безбедносне службе, Учебник Факултет безбедности, Службени гласник, Београд 2009

3.5 Улогата и значењето на воено - разузнавачките и разузнавачко - безбедносните служби

Разузнавањето е функција или дејност на човекот која го наоѓа своето место во човештвото во истиот оној момент кога тој започнува да ги создава своите воени групации, иако првично тоа се сведуvalo само на примитивен начин. Со други зборови, разузнавањето се однесувало на тоа да се дознаат информации за воената моќ на противникот. Од таа причина сосема оправдано е да се каже дека првите разузнавачки служби се токму воените разузнавачки служби и така веројатно било се до оној момент кога војната не се смета како судир меѓу две меѓусебно спротивставени војски, туку defakto судир на севкупните, не само воени, туку и општествени, економски, научни, политички потенцијали, капацитети на две или повеќе спротивставени страни. Истото се однесува и за безбедносните, односно контраразузнавачките служби и нивната првична задача била да ги заштити своите витални информации за јачината, бројноста, вооружувањето и распоредувањето на сопствените вооружени сили, односно овие информации да не бидат извор на потенцијалниот непријател. Тоа се однесувало на воениот потенцијал, но сведоци сме дека предмет на интерес на другите земји не се само воените капацитети, туку со тек на времето се однесува и на економските ресурси, виталната инфраструктура на земјата, развојот на науката и слично. Денешното време и поставеноста на разузнавачко - безбедносните служби, главно, оди во две насоки:

1. Според првата - разузнавачко - безбедносните служби првично се поделени во воени (чија задача и во офанзивниот и до дефанзивниот дел се однесува на вооружените сили) и цивилни (чие поле на работа се однесува на се она друго што не спаѓа во категорија информации⁸ за вооружените сили;

2. Според втората - постојат одделни разузнавачки (воени или цивилни), одделни безбедносни служби, интегрирани разузнавачко - безбедносни служби. Како

---

⁸Младен Бајагиќ, Шпиунажа у XXI веку, Савремени обавештајни -безбедносни системи, Београд 2008

пример ќе ги наведеме дел од земјите од Југоисточна Европа кои беа предмет на елаборација.

На пример, Република Македонија во која постојат три разузнавачки, односно безбедносни служби или оддели (Агенција за разузнавање, Управа за безбедност и контраразузнавање и Воената служба за безбедност и разузнавање при Министерството за одбрана).

На пример, Република Србија со своите ВОА (Воено разузнавачка агенција), ВБА (Воено безбедносна агенција) и БИА (Безбедносна информативна агенција), како и многу други примери и земји, како што се Република Хрватска, Словенија, Црна Гора, Босна и Херцеговина и др.

4.Надзор и контрола

Вовед во надзор и контрола

Во воведот го опишавме разузнавањето како основен суштествен и значаен поим за овој магистерски труд, со цел да се даде почеток, основа на ова истражување, предмет на истражување на овој труд е контролата и надзорот на разузнавачките служби, заеднички на земјите од Југоисточна Европа. Во овој труд, цел на истражување или главен проблем е контрола на работата на разузнавачките служби, односно безбедносниот сектор во државите. Безбедносниот сектор е круцијален поим во рамките на една држава во која се изведуваат одредени функции во процесот на гарантирање на одреден степен на безбедност што се постигнува преку одреден вид на активности реализирани од страна на голем број институции и агенции. Во денешниот свет, институциите кои се задолжени за безбедноста, поминуваат низ значајни промени, поттикнати од новите ризици и закани по безбедноста на државите со што се менува концептот на безбедноста. И во тој правец од големо значење е да се обезбеди ефикасен, демократски и цивилен надзор.⁹

Фундаментална потреба¹⁰ на секоја нација е да осигура професионална контрола и надзор на воено-безбедносниот сектор, како и координација меѓу институциите и нивна добра организираност со добра стратегија и добро преземање акции и одговорен однос на управувачките кругови и од општеството. Во основната платформа на трудот при проучување на надзорот и контролата на безбедносниот сектор на државите е важно да се каже дека новото безбедносно опкружување како и новите предизвици со кои се соочува безбедносниот сектор, ја менува традиционалната активност на кој бил поставен истиот. Тоа значи дека државите ќе се залагаат за заедничко дејствување и фокусирање на стабилноста, борбата против тероризмот итн. Составен дел од безбедносниот сектор е и контролата како важен елемент. Со контролата се обезбедува сеопфатност во градењето и одржувањето на правниот поредок на државите. Безбедносниот сектор го сочинуваат: полицијата, војската, разузнавачките служби. Овие институции имаат главна задача да

---

⁹Бакрески, Оливер: Контрола на безбедносниот сектор, 2008, Филозовски факултет Скопје

¹⁰Бакрески Оливер, Современи безбедносни системи на земји од Југоисточна Европа, 2010, Аутопринт-Скопје

обезбедат сигурност, безбедност, стабилност на граѓаните. За нивна целосна ефикасност потребна е контрола или супервизија.

4.1 *Алатки за надзор над разузнавањето*

Овој збир на алатки е од посебна важност и е креиран со цел да им помогне на демократиите во развој да воспостават, а на развиените земји да го подобрат цивилниот надзор над службите за разузнавање¹¹. Постојат четири важни цели, а тоа се:

- А) Упатства за релевантни, за политики, за креирање и консолидација на нови системи за надзор, како и ревизија и подобрување на постоечките системи;
- Б) Упатства за надзор во одредени области, на разузнавачките служби (околу активностите собирање на податоци, употреба на лични податоци и размена на податоци);
- В) Висока свест (за важност на надзорот над разузнавањето помеѓу граѓанското општество и медиумите); и
- Г) Промоција на меѓудржавното учење и пренос на норми низ идентификација и анализа за различни пристапи, стандарди и практики на надзорот над разузнавањето.

4.2 *Надзорни органи и нивни клучни одговорности*

Високо раководство на разузнавачките служби и нивните клучни одговорности се:

- Имплементација и мониторинг на внатрешните контроли
- Поддржување на институционална култура која промовира почитување на владеење на правото и човековите права
- Ревизија на извештаи за употреба на специјални овластувања и поднесување барања до надворешни органи за потребни дозволи

---

¹¹Ханс Борн и Ејдан Вилс, Прирачник за надзор во разузнавањето, објавено од ДЦАФ, Женева 2012 година

- Обезбедување соработка со внатрешни и надворешни надзорни органи
- Спроведување на правила, кои се базираат на законот, основи во однос на службеници кои одбиваат да почитуваат наредби.
- Имплементација и следење процедури (заштита на лица кои потенцираат неправилности)

✓ Извршната власт и нејзините клучни одговорности

- Поставување на високо раководство на разузнавачките служби
- Потенцирање на политики, упатства, приоритети на разузнавачки служби
- Известување на парламентот за активностите на разузнавачките служби
- Потврда дека разузнавачките служби соработуваат со други органи за надзор на разузнавањето
- Одредување на буџети на разузнавачките служби и испитување на службените трошоци
- Одобрвање соработка на разузнавачките служби со други служби и агенции, домашни и странски
- Одобрвање на овластување
- Одобрвање на чувствителни разузнавачки операции

✓ Парламентарни и експертски надзорни тела и нивни клучни одговорности

- Сеопфатна правна рамка (усвојување, изменување, дополнување) за разузнавачки служби и нивниот надзор
- Законитост, ефективност, ефикасност и нивна евалуација по однос на активност на разузнавачки служби
- Одобрвање и ревидирање на буџети на разузнавачки служби

✓ Судството и неговите клучни одговорности

- Одобрување на ревизија пред или по употреба на специјални овластувања од страна на разузнувачките служби
  - Пресудување во кривични, граѓански, уставни или управни предмети кои се однесуваат на активностите на разузнавачките служби
  - Во лично својство (служење во експертски надзорни тела и независни ад-хог истраги)
- ✓ Правобранителски институции и нивни клучни одговорности
- Примање на жалби против разузнавачки служби
  - Започнување на тематски истраги за активности на разузнавачки служби
- ✓ Врховни ревизорски институции и нивни клучни одговорности
- Уверување на јавноста дека средствата се користат законски, соодветно ефикасно и ефективно
  - Откривање на проблеми со законитоста, ефикасноста во финансиското управување, како и давање препораки за подобрување на финансиското работење
  - Уверување на парламентот околу точноста и редовноста на владините сметки со што се постигнува увид дека извршните власти работат по волја на парламентот
- ✓ Граѓанско општество и медиуми и нивната клучна одговорност
- Истражување на политиките и активностите на разузнавачките служби и на надзорните органи на разузнавачките служби
  - Јавноста да биде информирана околу политиките и активностите на разузнавачките служби и нивниот надзор
  - Поттикнување на јавноста да дебатира околу политиките и активностите на разузнавачките служби и околу работата на органите за надзор над разузнавачките служби¹²

---

¹²ХансБорн и Ејдан Вилс (Прирачник , Надзор на службите за разузнавање), ДЦАФ, Женева, 2012

4.3 Координација, контрола, активности на разузнавачки и безбедносни служби

Координацијата е активност без која воопшто не може да се замисли успешно функционирање на воено-безбедносно разузнавачки служби на општествата. Општо гледано, координацијата би ја поделиле на четири нивоа:

- 1) Координација меѓу организационите единици во рамките на една разузнавачка, воено-безбедносна, разузнавачко-безбедносна служба;
- 2) Координација меѓу разузнавачко - безбедносни служби коишто ја сочинуваат разузнавачката заедница, односно разузнавачко безбедносниот систем на една земја;
- 3) Координација меѓу институциите коишто го сочинуваат безбедносниот систем на една земја (разузнавачко-безбедносните служби, полицијата, војската, институциите за управување со кризи и заштита при спасување и др.);
- 4) Координација на активностите на разузнавачко-безбедносните служби со странски сродни служби (на билатерално и мултилатерално ниво).

Под поимот координација се подразбира активност која е насочена кон воведување на елементите на структурата на некоја организација во складен однос, како и ускладување на активностите во еден процес. Координацијата¹³ како функција на безбедносниот менаџмент се јавува во сите останати фази на менаџмент-процесот, односно во сите останати функции на менаџментот. За да се создадат складни односи во одредена организација, неопходно е постоење на одредена координација во фазите на планирањето, водењето и контролата.

---

¹³Зоран Драгишич, Безбедносни Менаџмент, Службен гласник, Београд 2007

5. Земји од Југоисточна Европа

Југоисточна Европа е релативно нов политички израз за државите на Балканот, поради негативната конотација на изразот Балкан. Случувањата на Балканот или Југоисточна Европа сеуште се нестабилни со нестабилна политика, резервоар на катастрофи, судир на идеологии, разгорување на национални страсти, нестабилност, меѓусебни војни, омраза, како во историјата, така и сега и во иднина, со новите предизвици и закани по стабилноста и безбедноста на регионот. Југоисточна Европа е географски и геополитички дел од Европа што се наоѓа во источниот дел на Балканскиот Полуостров. Како што рековме, некогаш овој поим се поистоветуваше со поимот Балкан, што сега е само географски поим.

Во Југоисточна Европа најчесто се вбројуваат следните осум држави:¹⁴

-Албанија

-Босна и Херцеговина

-Бугарија

-Македонија

-Србија

-Црна Гора

-Хрватска

-Словенија

Поретко се вбројуваат и:

-Романија

-Грција

-Молдавија

-Турција (Источна Тракија)

-Кипар

---

¹⁴ www.wikipedia.org

5.1 Поим за безбедност

Безбедноста е функција што претставува неразделен дел на една држава и подразбира целосно извршување на работите на безбедноста со што се овозможува постојано непречен развој на општеството без разлика на општественото уредување и политичкиот систем. Зборот безбедност потекнува од латинскиот збор *Securitas* – сигурен. Поимот безбедност подразбира определена состојба, поимот безбедност е во корелација со заштитната функција на државата. Безбедноста во денешното опкружување подразбира низа аспекти на човековото постоење и делување во општествата. Безбедноста е категорија што ги опфаќа сите аспекти на современиот свет, културни, социјални, политички, одбранбени, еколошки, економски. Безбедноста е состојба во која е урамнотежен физичкиот, духовниот и материјалниот опстанок на поединецот и општествената заедница.¹⁵ Безбедноста се однесува на општеството или државата во целина, националната (внатрешната) и надворешната безбедност како и на меѓународната заедница или на глобалната светска безбедност. Безбедноста, како термин, е повеќе значаен и во теоријата и во доктрината со цел да се означат разновидни елементи и односи. Неопходно е да ја прифатиме дефиницијата на безбедноста изработена во рамките на Обединетите Нации 1985 година, според која, безбедноста е состојба во која државите сметаат дека нема опасност од воен напад, политички принуди или економски присилби, така што државите можат слободно да се развиваат. Дејноста на безбедноста може да се остварува преку определени активности и преку дејствување на државните органи и на други субјекти вклучени во нејзиното извршување.

Во теоријата постојат други мислења каде што безбедноста се анализира како функција што е неразделен дел на државата и подразбира вршење на активности заради безбедност, за заштита на виталните вредности на општеството.

---

¹⁵Котовчевски, Митко: “Национална безбедност”, 2011, Филозовски факултет, Скопје

5.2 Безбедносни системи на земјите од Југоисточна Европа

Според определени тврдења, дејноста на безбедноста се остварува преку голем број активности и преку дејствување на државните органи и другите субјекти во општествата. Како што веќе рековме, во теоријата постојат и мислења каде безбедноста се анализира како функција на државата што подразбира нераскинлив дел на државата која извршува работи од безбедноста (заштита на виталните вредности на општествата). Важно е да се истакне, односно заедничко за сите држави е дека сите имаат скоро иста цел кога се работи за системот за безбедност:

- Заштита на државниот интегритет и суверенитет
- Меѓународна политика и меѓународни односи
- Заштита на независноста на територијалната целокупност на државите
- Основните слободи и права на граѓанинот.

Овие компоненти кои се дел од безбедносниот систем на државите се основни за опстојување на современите држави. Системите за безбедност имаат скоро иста цел, но може различно да се организираат во секое општество поинаку. Универзалните видови на системи се карактеризираат во современите општества како:

- Државна
- Јавна
- Воена безбедност.

Под општествени системи, или поконкретно, под безбедносни системи се опфаќаат најразлични елементи. Поимот систем опфаќа три компоненти:¹⁶

- Поставена цел
- Збир на активности и мерки со кои таа цел може да се оствари
- Структура на елементи на системот преку кој се остваруваат пооделни активности заради остварување на предодредена дефинирана цел.

---

¹⁴Котовчевски, Митко.: “Национална безбедност”, 2011, Филозовски факултет, Скопје

Кога станува збор за безбедносните системи на земјите од Југоисточна Европа или општо за кој било систем, ќе посочам за начинот на кој ќе се осигурува безбедноста. Начинот е различен, но целта е иста на секој безбедносен систем во општествата.

6.Организација и остварување на безбедносниот систем на Република Албанија

Сите современи општества за да создадат мир, стабилност, просперитет, прогрес, треба да се насочат кон остварување на безбедносниот систем. Една од државите која ќе биде предмет на елаборација е Република Албанија. Република Албанија е медитеранска земја и со својата површина се простира на југозападниот дел на Југоисточна Европа. Зафаќа простор кој и во историјата и денес е од геополитичко значење. Се граничи со Република Македонија, Република Грција, Република Црна Гора, Република Србија и излегува на Јадранското и Јонското Море, што е од големо значење.

Демографски¹⁷ гледано, Албанија според Институтот за статистика од 1 Јануари, 2015 година, имала 2.893.005 жители од кои повеќето од нив се Албанци, но има и малцинства. Според европските стандарди, Албанија е сиромашна држава, бруто националниот производ по глава на жител изнесува 25% од просечниот стандард на ЕУ, но Албанија покажала потенцијал за економски раст. Од политичка гледна точка, Албанија е парламентарна демократија основана во 1998 година. Со Парламент, индиректно е избран претседател. Парламентот брои 140 места на Народното Собрание. Албанија е членка на НАТО и е во преговарачки процес за влез во Европската Унија. Истовремено е членка и на Советот на Европа, Обединетите Нации, УНЕСКО, ОБСЕ, Светската Здравствена Организација, ЕАПС, ПЗМ, Меѓународниот Монетарен Фонд и, истотака, учествува на сите регионални и релевантни иницијативи кои се од големо значење.

---

¹⁷ <https://wikipedia.org>

6.1 Историски развој на безбедносниот систем во Република Албанија

Се смета дека Албанците се директни потомци на Илирите, но со сигурност сеуште не може да се констатира. Се водат полемики околу ова. Дobar дел од нејзината историја, таа била под окупација и доминација на Византија, Бугарија, Словените и со најголема окупација од страна на Турција, околу пет векови, што во голема мерка влијаело врз населението да си ја смени верата, односно да го прифати Исламот (Скендер-бег успеал одреден период да ги протера Турците, со што 20 години од неговото владеење била независна). Во поновата историја имаме важни настани. Аумел Зогу во 1928 година ја прогласил Албанија за монархија и станал крал.¹⁸ На крајот на Втората светска војна, Енвер Хоџа ја презема власта и воспоставува комунистички режим во кој Албанија имала Привремена Влада која има формирано Дирекција за народна одбрана со помош и по примерот на Југословенската ОЗНА. Службата која била формирана имала организациона структура:¹⁹

- Отсек- разузнавачка работа кон странство
- Отсек за внатрешна тематика (заштита на интереси на новата албанска држава- Внатрешен непријател, непријателски организации)
- Отсек три- контраразузнавачка работа во Армијата
- Отсек четири- работа во картотека, фототехника и архива
- Отсек пет- контраразузнавачка работа на територијата.

Оваа Дирекција доживува промена и веднаш е преименувана во Дирекција за државна безбедност или позната како СИГУРИМИ, која влегла во составот на МВР на Албанија.

Сигурими за релативно краток период е служба која станува популарна во светот поради својата тоталитарност. Во рамките на Сигурими егзистирале околу 10 илјади офицери, од кои 2.500 биле назначени во Народната Армија на Албанија. Сигурими била служба со голема полициска и политичка моќ. Албанија во тој период била под изолација, една од

---

¹⁸Бакревки, Оливер.: Контрола на безбедносниот сектор(искуства и практики),2006

¹⁹Разузнавачка безбедност заедничка за државите од Југоисточна Европа, Македонија, 2007

најизолираните земји во светот со контрола на целокупниот општествен и политички живот. Остварила целосна контрола над сите институции, со добро селектирани кадри, од чија страна биле контролирани и луѓето, држава во држава, служба која имала голема моќ и власт. Структурата на Сигурими тогаш ја сочинувале десет одделенија. Но, покрај Сигурими, во Албанија егзистирал и разузнавачки – безбедносен сектор, во чии рамки се вклучени:²⁰

- Дирекција на разузнавачка служба
- Дирекција на полиција (јавна безбедност)
- Дирекција на гранична служба
- Дирекција на гардиски единици

Сите овие институции, надлежни во својот домен, ја извршувале работата за време на комунистичкото владеење во период по Втората светска војна и за време на владеењето на Енвер Хоџа.

Воено – разузнавачка служба на Република Албанија (ВРС)

Воено – разузнавачката служба (ВРС) е задолжена да прибира, анализира и доставува податоци за активностите што ја загрозуваат националната безбедност, потенцијални закани, надворешни и внатрешни за ВРС на Албанија во воена рамка. Таа е формирана врз основа на Закон донесен на 29 Мај 2003 година. ВРС на Албанија изведува мисии во земјата и странство и функционира во рамките на Министерството за одбрана, директно му е потчинета на министерот за одбрана и тој е одговорен за нејзините активности. Министерот за одбрана на Албанија, во согласност со државната политика, ја одредува политиката на ВРС. Тој е одговорен и за соработката со другите институции во државата и други служби надвор од неа. Министерот учествува во раководењето и организацијата на ВРС, а за извршување, надгледување, спроведување на задачите одговорен е директорот на ВРС. Директорот е одговорен за извршување на нејзините функционални задачи во рамките на законските права и обврски. Директорот со одобрение на министерот е должен да управува, организира, координира, соработува со разузнавачките служби во земјата и

---

²⁰Котовчевски Митко.:Разузнавачко – безбедносни заедници на државите во Југоисточна Европа, 2008, Филозофски факултет, Скопје

надвор од неа. Во сферата на неговото работење е следење на професионалниот развој што претставува важен сегмент за успешно функционирање. За успешно остварување на функциите, внатрешната организациска поставеност на ВРС, посебно нејзината раководна структура е поставена на следниот начин:²¹

- Секретаријат за централни записи
- Директор на ВРС
- Заменик на директорот одговорен за раководење со Секцијата за собирање и дејствување
- Секција за анализа
- Секција за безбедност
- Секција за координација

---

²¹Закон за воено разузнавање бр.9074 , 29.05.2003

6.2 Актуелна состојба на воено - разузнавачко- безбедносниот систем во Република Албанија

(формирање, структура и координација)

Во историјата на разузнавачко- безбедносниот систем на Албанија огромен печат има оставено службата Сигурими, но и таа достигнува трансформација во делокругот на своето дејствување и назив. Албанската информативна служба ШИК поседува огромно наследство во смисла на агентура, но и покрај тоа се бележат големи недостатоци во нејзиното работење и во голема мерка исполитизира од тогашните политички структури. ШИК претставувала централноразузнавачка служба која со нејзиното постоење и дејствување му била потчинета на претседателот. Во нејзиниот состав се опфатени:²²

- Управата за контраразузнавачка работа (задолжена за зачувување на уставниот поредок)
- Управата за разузнавачка работа (позната по нејзината самостојна и независна работа)
- Управата за обезбедување
- Управата за аналитички работи и администрација
- Управата за наука и технологија
- Управата за финансии
- Управата за кадровски и правни работи.

Поради политизирање на оваа централноразузнавачка службаи лошото работење, се јавило незадоволство поради пропустите во работењето. Во тој правец, одржани се неколку протести на Југот на Албанија, масовно чистење во внатрешните структури, а егзекутирани се и неколкумина од персоналот. По тие немири, во Република Албанија се одржуваатвонредни избори во 1997 година. Разузнавачко - безбедносната заедница доживува измени и преименување на ШИК во ШИШ.

---

²² www.shish.gov.al

6.2.1 Цели мисија и задачи на ШИИШ

Врз основа на член 1 од Законот бр. 3, ШИИШ претставува институција на државата која е задолжена за заштита и реорганизација на националните безбедносни функции.

- Прибира информации од надвор во интерес на државата, односно националната безбедност;
- Презема разузнавачки активности во интерес на заштита на интегритетот, независноста и уставниот поредок;
- Собирање на податоци поврзани со терористички активности, производство и пренесување на наркотици, производство на оружје за масовно уништување, како и криминалот против животната средина и околината;
- Прибирање на информации во поглед на организираниот криминал кој ја загрозува националната безбедност. Албанската разузнавачка служба му е потчинета на Премиерот;

Мисија и задачи на ШИИШ;

-Државната информативна служба ШИИШ е информативен орган на Република Албанија. Нејзината примарна мисија е безбедноста на државата. ШИИШ својата работа ја темели со уставот и законите на Република Албанија. Информативната служба ШИИШ обезбедува информации од разузнавањето и контаразузнавањето во врска со домашната безбедност.

Основни принципи на ШИИШ се:

- Законитост;
- Објективност;
- Доверливост.

Државната информативна служба собира информации за:

- Закани и ризици по националната безбедност;
- За зачувување на интегритетот, независноста и уставниот поредок;
- Производство и трговија со наркотични средства;
- Производство на оружје за масовно уништување;
- Кривични дела против животната средина;
- Организиран криминал кој се заканува на националната безбедност итн.

Националната безбедност и улогата на ШИШ

Според Законот со број 9322 од 25.11.2004 година, Националната стратегија за безбедност на Република Албанија претставува стратегија на севкупност на инструменти за гарантирање и заштита на граѓаните, општеството и државата, од закани и ризици (надворешни и внатрешни).

Информативната агенција ШИШ има улога во основните мисии на националната стратегија за безбедност (НСС) на Република Албанија а тие се:

- Остварување на суверенитетот на Република Албанија
- Заштита на независноста и територијалниот интегритет
- Заштита на животот и имотот
- Постојан демократски развој и просперитет
- Заштита на националните вредности и достоинство

Според Законот за стратегијана национална безбедност на Република Албанија, важно е да се каже дека ШИШ дава значаен придонес во остварувањето на целите и задачите на краток, среден и долг рок.

Целите на националната стратегија за безбедност (НСС) се:

- Мирот и безбедноста на земјата
- Регионална соработка
- Консолидација на демократското општество и човекови права

- Консолидација на институциите и инструментите за обезбедување
- Интеграција во европски структури
- Заштита на животната средина и природните ресурси
- Борба против тероризмот
- Борба против корупција и организиран криминал

Улогата на ШИШ е придонес во безбедноста на граѓаните, општеството и државата, во земјата и регионот.

Циклус на ШИШ

По примерот на некои западни држави, вклучувајќи го и САД, во тој контекст Република Албанија има развиено циклус на информации кои се претставени со слика.

Циклусот на информации е процес на развој, неопходен за политиката на донесување одлуки и спроведување на законот.

Овој процес е конституиран во четири фази:

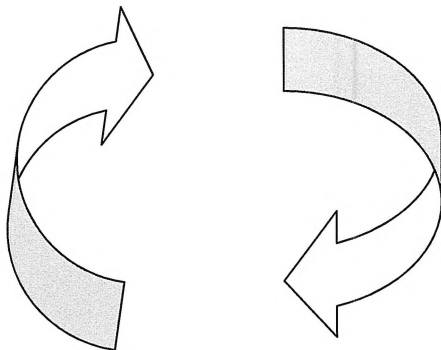
1. Планирање и управување
2. Состанок
3. Анализа
4. Дистрибуција.

Планирање

и

Управување

Дистрибуција

Состанок

Анализа

www.shush.gov.al/cikli_informativ.html

ШИШ, со цел да постигне поголема ефикасност, остварува соработка со внатрешни и надворешни фактори, разузнавачки служби, структури во земјата и надвор од неа до степен на законитост.

Соработката ја остварува со дозвола на Владата на Република Албанија. Глобалните закани бараат поголема соработка меѓу институциите и координација, стручност.

Во однос на безбедносниот систем на Република Албанија има постигнато големи резултати, и во поглед на разузнавачките служби како самостојни органи и во поглед на рамките на Министерството за одбрана (Агенции за одбранбено разузнавање) и голем број измени и реформи.

6.2.2 Агенција за одбранбено разузнавање (ДИА)

ДИА ²³ претставува Агенција за одбранбено разузнавање во рамките на Министерството за одбрана. ДИА е директно потчинета на Министерот за одбрана и е Агенција која работи во областа на одбраната, како активен дел на вооружените сили.

Таа е агенција која поддржува мисии на вооружените сили во рамките на НАТО, ЕУ и ОН. Таа остварува редовна соработка на билатерално и мултилатерално ниво, како и соработка со повеќе разузнавачки служби во земјата и регионот. Законски е наследничка, продолжение на Воено-разузнавачката служба и со Закон број 117 официјално е формирана на 13.12.2012 година, активирана е Агенцијата за разузнавање ДИА.

Оваа агенција се карактеризира со следните карактеристики:

- а) Деполитизација
- б) Соработка со уникатна централизирана организација
- в) Продолжување на своите активности и внатре и надвор од земјата
- г) Агенцијата има свој грб и знаме
- д) Принципот на контрола е од страна на Премиерот и Министерот за одбрана .

---

²³ www.mot.gov.al/dia/html

Агенцијата за Разузнавање

А) поддршка на вооружените сили, извршната власт и стратегиска команда на вооружените сили на разузнавање и контраразузнавање како производи на безбедноста, на стратешко и оперативно ниво, во време на војна, мир, криза во состојба на вонредна состојба или елементарна непогода

Б) идентификација, собирање, оценување на информации за активности кои имаат за цел да ги прекршуваат или спречуваат вооружените сили во извршување на нивната мисија за безбедност, независност на земјата и територијалниот интегритет и уставен поредок.

6.2.3 Одбранбена Разузнавачка и Безбедносна Агенција (ДИСА)

Според Законот бр. 65 /2014²⁴ е основана ДИСА, директно подредена под Министерот за одбрана, контраразузнавање и на Агенцијата за безбедност.

ДИСА, како активен дел на вооружените сили, работи во областа на одбраната. Мисијата на Агенцијата за разузнавање и безбедност, за одбрана е да го поддржува командантот на вооружените сили, а исто така и вооружените сили ги поткрепува со разузнавачки инфомации за разузнавањето и контраразузнавањето и безбедност .

Принципи на ДИСА се:

- ✓ Начело на законитост²⁵
- ✓ Начело на објективност и непристрасност
- ✓ Почитување на човекови права и слободи
- ✓ Принципот на централизирано управување и контрола
- ✓ Принцип на институционална соработка
- ✓ Принцип на политичка неутралност
- ✓ Заштита на информации, форми, методи
- ✓ Контрола и надзор на сопствената дејност.

---

²⁴Закон за одбрана бр. 65/2014

²⁵ www.mod.gov.al/disa./html

6.3 Надзор и контрола на безбедносно – разузнавачката заедница на Албанија

Во овој труд претходно беа презентирани, односно опфатени разузнавањето, безбедносните системи, даден е вовед, структура, организациска поставеност, дефинирање, се елаборираа повеќе точки, но како суштествено во овој труд ќе се разгледа надзорот и контролата на безбедносните системи на земјите од Југоисточна Европа. Во овој дел ќе биде анализиран надзорот и контролата врз работата на безбедносните и разузнавачките служби. Ќе се елаборираат државната разузнавачка служба и воената разузнавачка служба, како и телата, односно институциите кои имаат овластување за контрола и надзор - институциите на извршната власт, Парламентот, независните државни институции и судството. Конкретно, за Република Албанија ќе биде анализиран надзорот на работата на разузнавачката служба, а истотака и на воено-разузнавачката служба. Во Албанија, војската, полицијата и службите за безбедност кои биле под комунистички режим, мора да се реформираат во демократски.¹⁸ Главно, контролата на информациските системи ја вршат Претседателот, Премиерот и Министерот за одбрана. Извршната власт, формално воспостави полна контрола врз работата на разузнавачките служби како политичка, така и финансиска и административна контрола. Меѓутоа, контролата не е секогаш делотворна, што секогаш зависи од правната рамка и административните позиции на секоја од службите.²⁶ Иако Албанската информативна служба и Воената информативна служба имаат иста задача, постојат два различни облици на контрола што ја врши извршната власт. Албанската информативна служба е автономна агенција која административно зависи од Премиерот на државата, додека воената – разузнавачка служба административно зависи од Министерот за одбрана. Ваквата положба се обезбедува со поделба на одговорности меѓу Премиерот и Претседателот, што го поставуваат директорот на службата. Државната информативна служба, според законот е должна директно да го известува Парламентот, со што се исклучува можноста Премиерот и Претседателот директно да влијаат на извештајот. Овој механизам, долгорочно гледано,

---

²⁶Miroslav Hadzic , Almanah o nadzoru sektora bezbednosti na zapadnom Balkanu (2012) , Beograd

придонесе Државната информативна служба да биде сочувана од политизација, иако имало и негативни последици. Негативноста, се мисли на Премиерот во однос на Претседателот, Претседателот ја носи конечната одлука за поставување и разрешување на директорот на Државната информативна служба поради тоа што Премиерот и Владата добиваат доверливи податоци. Системот нема никаква корист од блискиот однос. Државната информациска служба и Претседателот имаат ограничено овластување за употреба на податоците. Тоа ги охрабрува Премиерот и Владата воената- разузнавачка служба да биде во рамките на Министерството за одбрана, а нејзината работа да ја контролира Министерот за одбрана и Премиерот. Ваквата координација овозможува Владата да има силна контрола.

Република Албанија ја има поминато првата фаза на реформи на институциите за безбедност, институционално реструктурирање, фокусирање на прашањата за ефективност и одговорност .

Зголемувањето на бројот на агенции вклучени во собирање на информации, ја зголемува потребата која е неизбежна за нивниот надзор. Ефективната внатрешна контрола е од голема помош за понатамошно работење. Во исто време, заштитни механизми треба да бидат поставени од страна на шефовите на агенциите за да не се злоупотреби силната внатрешна контрола, во смисла на непрофесионални цели.

Во однос на парламентарниот надзор за подобрување, тој треба да содржи редефинирање на надлежностите и овластувањата, комисии, подобрување на механизмите и координација на нивните активности и расположливи ресурси, особено парламентот кој е во процедура да го одобри Законот за надзор во разузнавањето, како што има предложено ОБСЕ.

Пракса во повеќе држави во Југоисточна Европа, а исто така и во Република Албанија, е надворешната контрола да ја сочинуваат:

-Судска контрола

-Парламентарна контрола

-Контрола која ја вршат независните институции.

Секоја од институциите која е одговорна за надзор на разузнавачките агенции или служби има потреба од ресурси и експертиза.

Албанија, може да се каже, дека со формален надзор на разузнавањето се приближува на западните демократии, но во пракса покажува дека има потешкотии и слабости. Албанија како земја членка на НАТО и земја која претендира да биде членка во ЕУ треба да ги реши слабостите со кои се соочува во однос на координација и функционирање на различните механизми за надзор.

Табела 1

Извршната власт и нејзината надлежност во однос на разузнавачките служби

Државна разузнавачка служба

Претседател	Премиер	Министер за одбрана
-именува директор и заменик директор -ги разрешува од должност директорот и заменик директорот	-поднесува закони за усвојување на Парламентот -предлага буџет пред Парламентот -одобрува организациска структура и човечки ресурси -дефинира облици на меѓународна соработка -поставува директор и заменик директор -именува финансиски инспектор -одобрува користење финансии	

Табела 2

Воено – разузнавачка служба

Претседател	Премиер	Министер за одбрана
	-поднесува закони во Парламентот -му предлага буџет на Парламентот -именува директор -човечки ресурси - организациска структура	-предлага закони -предлага буџет -предлага директор и заменик директор -еднаш годишно поднесува извештај до претседателот и премиерот

Табела Приказ Алманах Хаџич

6.4 Заклучок

Елаборирајќи го безбедносниот систем на Албанија, т.е.неговата работа, историја, структура, може да се каже дека во Албанија постои законска рамка со која е регулиран демократскиот надзор на безбедносните институции, истотака, и за механизмите со чија помош во основа се обезбедува одговорност на истите. Иако се смета дека Албанија влегла во друга генерација на реформи во однос на разузнавачките служби, и понатаму постојат недостатоци. Поделбата на работата меѓу водечките претставници на извршната власт не е во потполност дефинирана,што влијае одредени поединци да носат одлуки (борба за власт). Парламентот ја надгледува работата на разузнавачките служби и одобрува буџет, но тоа е само формално. Парламентот, истотака, односно има овластувањата ја надгледува работата на разузнавачките служби, но тоа го прави само делумно бидејќи разузнавачките служби поднесуваат извештај еднаш годишно за својата работа и потоа не се презема ништо. Независните институции се важен инструмент за надзор, но во тој аспект е делумно и површно. Хронолошки гледано, Албанија е една од земјите која треба да работи на трансформација на безбедносниот систем и во неговата работа сеуште можат да се забележат недостатоци, неправилности и нерегуларности кои во иднина треба да се отстранат со што ќе се придонесе сигурен безбедносен систем.

7. Организација и остварување на безбедносниот систем на Босна и Херцеговина

Босна и Херцеговина со својата геостратешка положба има големо значење за стабилноста на Југоисточна Европа и таа треба да даде максимум придонес за унапредување на вкупните односи и соработка меѓу државите и народите во регионот. Босна и Херцеговина се наоѓа во средината на Балканскиот Полуостров или Југоисточна Европа. На север, запад и југозапад се граничи со Република Хрватска, а на југ и исток со Србија и со Црна Гора. Сосема малку, има излез и на море. Босна и Херцеговина се состои од два ентитети: Федерација на БиХ и Република Српска. Областа Брчко има посебен статус. Во Босна и Херцеговина има три народи: Босанци, Срби и Хрвати. Тие се конститутивен дел на целата територија на Босна и Херцеговина. Таа е земја на голем број национални малцинства како што се Ромите, Евреите, Црногорци, Словенци, Украинци и други заедници²⁷. Според пописот од 2014 година, во Босна и Херцеговина има 3.871.643 жители. Таа е држава со сложен лик, еден вид на влада по земја, федеративна парламентарна република. Вистинската независност Босна и Херцеговина ја добила на 14 декември, 1995 година откако е потпишан Дејтонскиот мировен договор, што стави крај на четиригодишната војна која скоро во секој сегмент на општеството зазема разорувачки ефект со катастрофални последици. Многу важен елемент за Босна и Херцеговина е нејзината интеграција во НАТО и Европската Унија, во евроатланските организации и процеси заради остварување на поголема стабилност, иако членството во програмата Партнерство за мир не донесува гаранции за колективна безбедност, како што го прави членството во НАТО. Сите напори на Босна и Херцеговина се настојчиви кон евроатланската безбедност и одбранбената структура.

---

²⁷http://www.mvp.gov.ba/drzavno_uredjenje/?id=8689

7.1 Историски развој на безбедносниот систем на БиХ

Босна и Херцеговина била соочена со ужасна четиригодишна војна која оставила огромни последици врз нејзиниот политички, економски и општествен пејсаж, како и на нејзиниот безбедносен систем. Распадот на поранешниот комунистички систем доведува до дезинтеграција на безбедносниот систем по етничка линија, со што доведува до меѓусебно одвојување на националните групации од 1992-1995 година. Имено, по тоа следи период на престанок на војната со потпишување на Дејтонскиот мировен договор, во декември 1995 година, со што Босна и Херцеговина заживува како државасо два ентитети: Федерација БиХ и Република Српска со посредство на високи претставници на меѓународната заедница која сметала дека во блиска иднина ќе биде нормализирана и дека поделбите ќе бидат надминати и дека ќе се создадат услови за реформи и во безбедносниот систем. Во изминатите години, еден од основните проблеми во Босна и Херцеговина е тоа што нејзината стабилност и безбедност практично зависат од меѓународното воено присуство кое во текот на годините се намалува со што одговорноста за зачувување на мирот ќе си ја преземат државните институции. За да може државата да го оствари тоа мора да има современи ефикасни сили за стабилност, сигурност на државата и нејзините граѓани. Босна и Херцеговина се соочува со големи предизвици како резултат на војната: бавна имплементација на Дејтонскиот договор, политичка транзиција, бавен развој, економски проблеми како и различни еколошки предизвици, националистички екстремизам. Иако има потешкотии, во последните години регионалната позиција на Босна и Херцеговина се подобрува. Во однос на историјатот на босанските разузнавачки заедници, може да се каже дека е доста интересен за елаборирање, сложен, бидејќи се работи за повеќе конститутивни ентитети. Во рамките на Босна и Херцеговина е важно да се каже дека дејствувале две потполно автономни разузнавачки заедници. Нивните корени водат потекло од 1992 година кога настанал распадот и поделбата и започнала крвавата граѓанска војна. Постоењето на поранешната СФРЈ, како за БиХ така и за другите социјалистички републики, допринело разузнавачките заедници околу 50 години да дејствуваат со заедничка организациска поставеност и исти надлежности. Со распадот, односно отцепувањето од СФРЈ се менува состојбата и се создаваат две поделени разузнавачки заедници (непријателски настроени и

спротивставени во голема мерка). Се работи за разузнавачки заедници на трите поделени ентитети кои се различни и карактеристично за нив е што се помалку или повеќе спротивставени ентитети во Босна и Херцеговина, нивната автономност, несинхронизираност на централно ниво и во тој контекст, приоритет е исклучиво на национален, етнички и политички амбиент. За Меѓународната заедница, експериментот наречен „БиХ“ се доживува како целосен неуспех и пропаст,²⁸ бидејќи немаат координација, организираност и единственост меѓу разузнавачките заедници. Приоритет им се нивните националистички страсти што повеќе ќе донесат штета отколку корист на Босна и Херцеговина. Која се претвора во почва во која расте тероризмот со исламско потекло кој во голема мерка ќе и донесе штета на Европа, како и на земјите од Југоисточна Европа. Историјата и времето што поминува е најдобар показател како ќе се одвиваат работите.

---

²⁸ www.osa.gov.ba

7.2 Актуелна состојба на военоразузнавачката безбедносна заедница на Босна и Херцеговина - ОСА-ОБА

Со светските случувања (пример. 11 Септември), влегувањето, односно инсталирањето на мрежата на Осам бин Ладен на босанско тло, покрената е иницијатива за обединување и синхронизирање на државно ниво. На предлог на Меѓународниот фактор и САД, планирано е да се изврши интеграција на постоечките АИД, СНС, ОБС разузнавачки структури на цела територија. Во таа насока, на 22 Март, 2004 година, се формира Агенција за разузнавање и безбедност (ОСА). Таа е одговорна за собирање, анализа и доставување на разузнавачки информации со цел да се заштитат безбедноста, суверенитетот, територијалниот интегритет и уставниот поредок на Босна и Херцеговина и нејзините ентитети. Агенцијата ја врши својата работа согласно со одредбите на законот. Таа има статус на самостојна, управна организација на Босна и Херцеговина. Со агенцијата раководи директор и негов заменик.

Должности и задачи на Агенцијата ОСА

Должностите и задачите на агенцијата се:

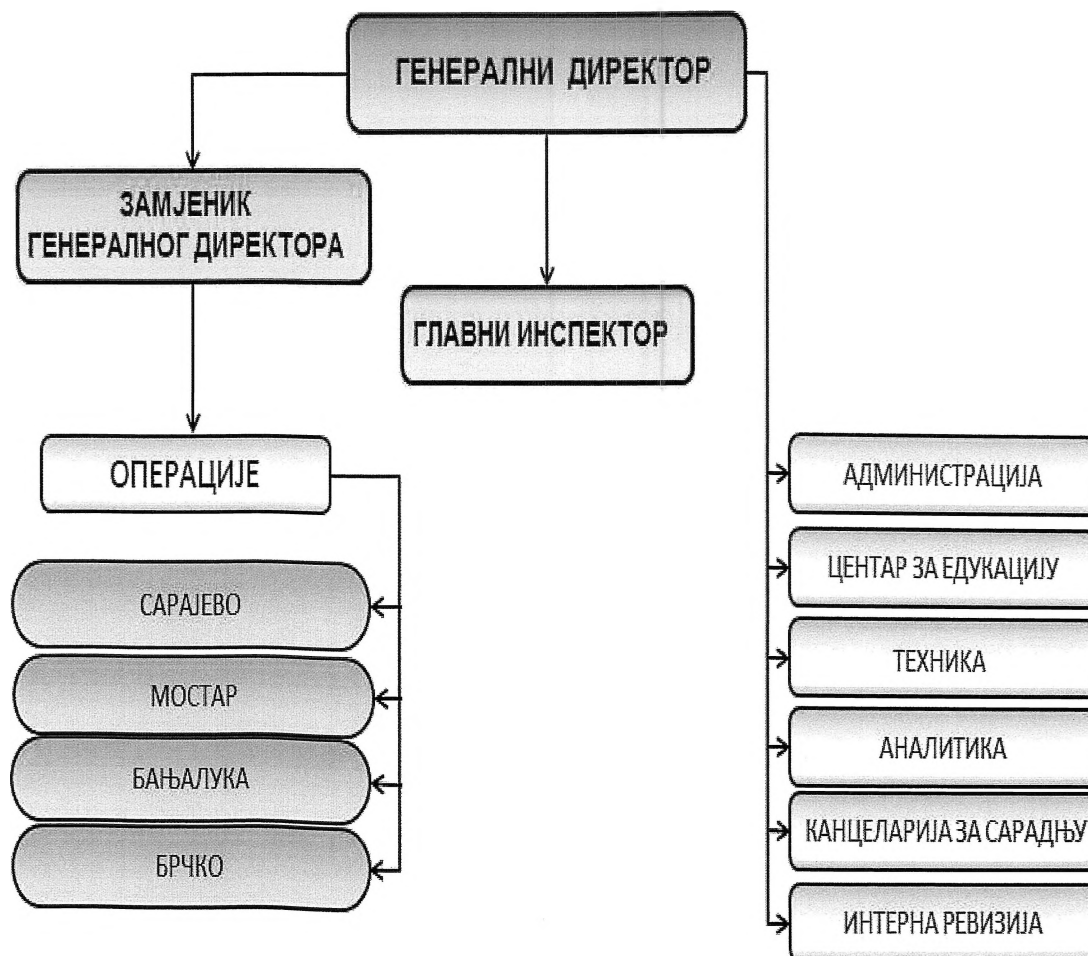
- заштита од тероризам и меѓународен тероризам;
- заштита од шпионажа насочена против Босна и Херцеговина и безбедноста на Босна и Херцеговина на кој било начин;
- саботажа против национална инфраструктура на Босна и Херцеговина или на друг начин насочена против Босна и Херцеговина;
- организиран криминал против Босна и Херцеговина или штетен за безбедноста на кој било друг начин;
- заштита од дрога, оружје и трговија со луѓе, насочена против Босна и Херцеговина и безбедноста;

-нелегално, меѓународно ширење на оружје за масовно уништување и нивни компоненти;

-нелегална трговија на производи и технологија;

-казниви дела според Меѓународното хуманитарно право.

Унутрашња организација Агенције

Внатрешна организација на Агенцијата ОСА во Босна и Херцеговина

За ефикасно остварување на разузнавачко – безбедносните активности во сферата на одбраната, во рамките на Министерството за одбрана на Р. Босна и Херцеговина, формиран е сектор за безбедносни прашања кој се состои од следниве внатрешни организациони целини:

- а) Одделение за поддршка;
- б) Одделение за разузнавачки активности и стратешки анализи;
- в) Одделение за безбедност и контрола;
- г) Одделение за политички и програми на воено- разузнавачките активности.

7.3 Надзор и контрола на разузнавачката заедница на Босна и Херцеговина

Иако сложено, се спроведуваа реформи и со посредство на меѓународната заедница и воспоставени се државни безбедносни институции и со тоа се докажа потребата од воспоставување на парламентарни тела за надзор и контрола на државните безбедносни институции на ниво на држава. Важно е да се напомене дека во рамките на парламентарното Собрание се воспоставени две комисии:

- 1) Заедничка комисија за одбрана и сигурност,
- 2) Заедничка комисија за надзор над работата на разузнавачко- безбедносната агенција ОСА.

Заедничката комисија за одбрана и сигурност добила задача да ја спроведува безбедносната и одбранбената политика на Босна и Херцеговина. Заедничката комисија за надзор над работата на разузнавачката заедница ОСА, воспоставена во 2004 година, има задача да врши надзор и контрола над работата на ОСА, да дава мислење за именување на

директор, да контролира извештаи на Советот на министри итн. И двете комисиисе многу активни во спроведувањето на демократска контрола. И покрај двете комисиис на државно ниво, сеуште постојат етнички тела кои се занимаваат со надзор и контрола врз работата на полициските сили на ентитетите.

Во однос на надзорот врз работата на овие служби во Босна и Херцеговина, внатрешната контрола во службата ја вршат инспектори, кои имаат овластувања да ја следат нивната работа, да вршат истрага по жалба или по нивна иницијатива, во продолжение подготвуваат извештаи и препораки. Постапката за именување на инспектор е слична со именување на директор. Инспекторот на ОСА-ОБА го именува Советот на министри, во однос на надворешната контрола и надзор. Судската контрола служи за давање на налог за спроведување на посебни мерки. Парламентарната контрола се спроведува со посредство на специјализирани одбори кои се надлежни исклучиво за надзор врз работата на разузнавачките служби или да имаат поголема надлежност врз работата и на други безбедносни институции. И контролата која ја вршат независните институции и независните тела, овластени да вршат контрола на поедини елементи, работи на службата, во смисла на заштита на лични податоци за борба против дискриминација и информации од јавно значење итн.

7.4 Заклучок

Босна и Херцеговина е сложена задача за Меѓународната заедница, на која очигледно ќе и треба многу вложен труд, како во изминативе години така и во годините што следат. Босна и Херцеговина е само по себе единствена држава од ваков вид во светот со многу „специфичности“ и комплексности. И покрај заложбите да се направат трансформации и реформи во општеството, институциите, тешко им оди, бидејќи сите ентитети имаат свои утврдени приоритети и цели. Овој процес е долг и сложен и зависи од сите, и во иднина ќе претставува неизвесен процес. Се сложувам со одредени мислења дека државите со мешан етнички состав се зафатени со дезинтегративни процеси и конфликти на етничка основа.

8. Организација и остварување на безбедносниот систем на Република Бугарија

Република Бугарија е држава која го зазема источниот дел на Балканот и со својата површина излегува на Црното Море, на исток, на југ се граничи со Грција и Турција, со Србија и Македонија, на запад, и со Романија, на север. Според големината е на 105-то место во светот, а според бројот на население, според пописот во 2011-та година, има 7.351.234 жители. Најбројни се Бугарите, но има и други народи: Македонци, Руси, Ерменци, Турци итн. Република Бугарија станала независна на 3 Март, 1878 година²⁹.

Република Бугарија е независна држава од 1878 година, до независноста била под Отоманската Империја. По Втората Светска Војна станува Народна Република Бугарија и била членка на Варшавскиот Пакт. По распаѓањето на Варшавскиот Пакт, Бугарија се насочила кон европските и евроатланските структури за целосна интеграција. Република Бугарија од 1991 година е парламентарна демократија, а власта е поделена на законодавна, извршна и судска. Бугарија е членка на повеќе регионални и меѓународни организации (ООН, ОБСЕ, ММФ, СЗО и др.) Во 2004 година се интегрира во НАТО, а во 2007 година стана членка на Европската Унија.

8.1 Историски развој на безбедносниот систем во Република Бугарија

Генезата на разузнавањето во бугарската држава низ историјата, може да ја забележиме при борбата за национално ослободување од турското ропство во реализација на овие почетни активности, во подоцнежниот период се вклучени полициските структури и нивни специјални агенти кои се лоцирани во повеќе градови на Бугарија. Дирекцијата на полицијата кон средината на триесеттите години на 20 век била пререструктурирана во три Директорати:³⁰

- Државна безбедност

---

²⁹ <http://wikipedia.org.bulgaria>

³⁰ Котовчевски, Митко.: Тајните служби на Балканот (2000), Македонска цивилизација, Скопје

-Криминалистичка полиција

-Административна полиција

Сите овие три директорати потоа прераснале во одделенија, секции, управи и оддели. Под Министерството за внатрешни работи дејствуваат во насока на зачувување на државноста, бугарската економија, заштита на внатрешната безбедност. Кон крајот на 80-тите години на минатиот век, конституиран е конечниот состав на разузнавачко - безбедносниот систем на Република Бугарија.²²

- Во МВР или Службата за државна безбедност влегуваат управи и оддели;
- Првата главна управа се занимава со собирање на информации од политички, воен, економски, научно - технички карактер;
- Втората главна управа се занимава со активности насочени против дејства на странски служби и обезбедување на државни тајни;
- Трета управа работи со контраразузнавање во армијата, тајните во армијата и индустријата;
- Четврта управа одговара за безбедноста на објектите во индустријата, рурално стопанство, транспортот;
- Петта управа ја обезбедува заштитата на државните институции, владините министерства, ги обезбедува и државните комуникациски врски;
- Шеста управа го контролира политичкиот живот на држават, вклучувајќи ги малцинските групи, борба против тероризмот и дејства против шверц до културни историски вредности.

Со ваквата организација на службата за државната безбедност, после падот на комунизмот, настапуваат промени во службата и во управите, некои од управите престануваат да дејствуваат во рамките на МВР, некои се префрлаат во рамките на Министерството за одбрана. Со овие трансформации се отвораат нови страници во сферата на разузнавачко – безбедносниот систем на Република Бугарија, заснован на американското искуство. И военото разузнавање има долгогодишна историја и даде значаен придонес во системот на национална безбедност.

8.2 Актуелна состојба на воено разузнавачко – безбедносниот сектор на Република Бугарија

Република Бугарија на патот кон интеграцијата во евроатланските структури, целосно го реформираше системот за безбедност, започна со воспоставување нови механизми за политичка и техничка координација. По падот на комунизмот, главни приоритети на земјата се надворешната политика, односно земјата да се интегрира во Северно – атланската алијанса и Европската Унија. Со интеграцијата, се стави под контрола безбедносниот систем (разузнавачката, воено-разузнавачката служба и Министерството за одбрана).³¹

Современата разузнавачка и посткомунистичка заедница на Република Бугарија ја претставуваат:

Разузнавачки служби:

- а) Национална разузнавачка служба
- б) Воена – информациска служба

Националната разузнавачка служба има клучна улога во системот на институции поврзани со националната безбедност на Република Бугарија. Во интеракција со другите национални служби за безбедност и вооружените сили, НРС го обезбедува националниот суверенитет и безбедност на Република Бугарија. Приоритетни насоки на активностите се одредуваат од стратегијата за национална безбедност и конкретните краткорочни и среднорочни задачи, доделени од Претседателот, Премиерот и Парламентот. Со Законот за безбедност усвоен со 112 гласови, Националната разузнавачка служба се преименува во Државна агенција „Разузнавање“ (ДАР) на 13.10.2015 година.

---

³¹www.dar.bg

8.2.1 Мисија и задачи на ДАР

Мисија на Државната агенција „Разузнавање“ - ДАР е служба за безбедност која стекнува, обработува, анализира и обезбедува на државното раководство информации, проценки, анализи и прогнози поврзани со националната безбедност, интересите и приоритетите на Република Бугарија.³² ДАР е дел од разузнавачката заедница, утврдена во стратегијата за национална безбедност како систем од државни органи кои спроведуваат информатичка и аналитичка дејност за проценка на ризиците и заканите за национална безбедност и кои планираат и спроведуваат контра мерки. Агенцијата учествува и во работата на разузнавачките заедници на Европската Унија и НАТО. ДАР работи во интеракција со другите државни органи и структури на системот за заштита на националната безбедност кои спроведуваат дипломатска одбрана, разузнавачка и контраразузнавачка. Мисијата на ДАР е да се брани националната безбедност и интересите на Република Бугарија, помага на државните раководства во реализација на националните приоритети, како обезбедување навремени и веродостојни разузнавачки информации и анализиво областа на националната безбедност, надворешната политика, економијата и заштита на уставниот поредок.³³

Функции на ДАР се:

- Заштита на националната безбедност и интересите на Република Бугарија поврзани со националната безбедност;
- Информатичко – аналитичка превенција, откривање, сузбивање на штетата во областа на националната безбедност, националната политика, економијата и заштитата на уставниот поредок;
- Остварување на соработка на државниот врв и остварување на приоритети на Република Бугарија во контекст на националната безбедност, надворешната политика, економијата, уставниот поредок.

---

³² [Http://scindeks.ceon.rs](http://scindeks.ceon.rs)

³³ https://www.dar.bg/bg/for_us/misija

При спроведување на функциите, агенцијата поддржува размена со други државни органи, како и соработка со странски органи и служби. Активностите на ДАР се остваруваат врз основа на следните принципи:

- Почитување на Уставот и законите и меѓународните договори на Република Бугарија
- Почитување и гарантирање на основните човекови права и слободи
- Заштита на информациите и изворот на информации
- Објективност и непристрасност
- Соработка со граѓаните
- Политичка неутралност
- Комбинирање на тајни и експлицитни форми и методи на работа

8.2.2Воено информациска служба

Врз основа на член 101 од Уставот на Република Бугарија, на 10 Октомври 2015 е донесен Закон за военото разузнавање. Со овој закон се уредуваат организацијата, активностите, задачите и функционирањето на военото разузнавање. Военото разузнавање ги обединува активностите на сите разузнавачки структури и формации на вооружените сили на Република Бугарија и се оди кон добивање и обработка и доставување на разузнавачки информации во интерес на одбраната на земјата и националната безбедност. Истотака, военото разузнавање учествува во активностите на разузнавачката заедница на НАТО и ЕУ, размена на разузнавачки податоци и информации и разузнавачка поддршка.

³⁴Според член 5 од Законот за воено разузнавање, тоа се остварува врз основа на следните принципи:

- предмет на Уставот, законите и меѓународните договори на кои Република Бугарија е земја;
- почитување на правата, слободите на граѓаните и нивното достоинство;
- интеракција со органите на државната власт, безбедносните служби и службите за јавен ред;

---

³⁴Закон за воено разузнавање на Р.Бугарија, 2015

- централизирано управување и контрола на разузнавачката дејност;
- комбинирање на експлицитни и тајни форми и методи на работа;
- предмет на политичка неутралност;
- објективност и непристрасност.

Раководството на военото разузнавање се спроведува од:

- Премиерот
- Министерот за одбрана
- Началникот за одбрана.

8.3 Надзор и контрола на разузнавачко- безбедносната заедница на Република Бугарија

Според член 114, Собранието остварува контрола преку постојана комисија. При извршување на контрола врз активностите на Агенцијата, состаноците на комисијата се затворени. Претседателот на Агенцијата ја информира комисијата за прашањата и активностите на Агенцијата по барање на претседателот на Народното Собрание, на Претседателот на комисијата или по своја иницијатива. Собранието воспоставува специјални правила за безбедност за работата, складирање, пристап до класифицирани податоци и информации добиени од комисијата при спроведување на контрола врз работата на Агенцијата. Не се дозволува обезбедување на пристап до класифицирани информации добиени од комисијата при спроведување на контролата на активностите на Агенцијата. Претседателот на Народното собрание го информира претседателот на републиката и премиерот за одлуките на комисијата.

Врз активностите на Државната агенција „Разузнавање“ и военото разузнавање во Република Бугарија се врши административен, парламентарен и судски надзор и контрола,

со цел да бидат поефикасни и за подобро функционирање на системот за национална безбедност. Народното собрание преку својата постојана Комисија врши:³⁵

-Контрола врз активностите на ДАР;

-Набљудување и контрола врз активностите за управувањето и трошењето на средства обезбедени за ДАР.

Истотака, постои и Комисија за контрола над безбедносните служби, примената и користењето на специјални разузнавачки средства и пристап до податоците, според Законот за електронска комуникација, да остварува контрола врз активностите. Претседателот на ДАР е должен да се јави на покана од Народното собрание или пред неговите комисии во согласност со нивната дејност и да ја обезбеди бараната информација. Претседателот на републиката може да интервенира во годишниот извештај од страна на претседателот на ДАР до министерскиот совет.

Премиерот:

-остварува општо упатство, вклучувајќи и контрола во однос на претседателот на ДАР, како дел од составот на разузнавачката заедница;

-да остварува вкупна контрола и врз меѓународната соработка на ДАР со слични органи и структури на други земји;

-дава предлог за назначување на претседателот на ДАР. Истотака, се врши внатрешна контрола на ДАР која ја спроведува инспектор. Инспекторот проучува предлози, сигнали, жалби, барања. Врши контрола и други проверки под индикации на претседателот на Агенцијата.

Што се однесува до военото разузнавање, контролата врз нејзиното работење ја вршат:

-Собранието кое остварува парламентарна контрола врз военото разузнавање преку својата постојана комисија;

-Министерот за одбрана кој остварува непосредно целосна контрола врз активностите на военото разузнавање;

---

³⁵<https://www.dar.bg/bg/za-nas/normativna-baza>

-Директорот на канцеларијата кој годишно му обезбедува на министерот за одбрана извештај за активна.

8.4 Заклучок

Елаборирајќи го разузнавачко- безбедносниот систем во рамките на Република Бугарија, дојдов до сознание дека Република Бугарија претставува држава која е добар пример, бидејќи за релативно краток период успеала да оформи добар безбедносен модел, како одговор на сите безбедносни ризици и закани со кои се соочува. Република Бугарија, после комунистичкиот период вешто се залага за интеграција во северноатланските структури и Европската Унија. Со тој чекор, Република Бугарија, за релативно краток период постигнува целосна реорганизација на разузнавачко- безбедносниот систем, но користи искуства од западниот свет. Остварува значајна соработка во тој поглед, со цел да има ефикасност во безбедноста. Тоа е оценето како позитивно. Република Бугарија и во иднина ќе продолжи да го зацврстува својот безбедносен систем и ќе биде пример на земја во Југоисточното опкружување што е од големо значење.

9. Организација и остварување на безбедносниот систем на Македонија

Република Македонија е центар на Балканскиот Полуостров, со нејзината површина се протега во Југоисточна Европа. Од стратешки аспект, зазема значајно место бидејќи се поврзува со соседните држави, но и пошироко комуницира со други држави. Македонија се вбројува во мали, но убави држави. Таа се граничи со четири држави. Република Грција на југ, Република Србија на север, Република Албанија на запад и Република Бугарија на исток. Во Република Македонија живеат 2.022.547 жители. Најбројно е македонското население, со неколку други етнички народи: Албанци, Срби, Турци, Бошњаци, Роми, Власи. Таа е една од поранешните југословенски републики и поради проблемите со Република Грција и сеуште според некои европски држави е со привремената референца ПЈРМ.

Република Македонија е конституирана како суверена и самостојна независна држава во 1991 година. Со самата нејзина независност и сувереност, создава проблеми на самиот почеток, бидејќи таа наследува слаба економска платформа, неразвиена политичка култура, не многу пријателско соседство и речиси сите со своите претензии кон Република Македонија. Во 1991 година, со донесувањето на Уставот, во Македонија се создава нов политички систем со кој стапува парламентарната демократија. Република Македонија е членка на ООН, ОБСЕ, Советот на Европа, Партнерството за мир, УНЕСКО, ММФ, Светската здравствена организација, Интерпол, а истотака ја има потпишано Јадранската повелба со Албанија и Хрватска. Од 2005 година е кандидат за членство во Европската Унија и НАТО. Македонија интензивно работи за влез во ЕУ и НАТО. Имајќи ги во предвид европските случувања, економската криза, мигрантската криза, проблеми со тероризмот, но и големите тешкотии со кои се соочуваат земјите од ЕУ и неможноста ефикасно да се справат со овие проблеми, останува времето да покаже колку Македонија може и понатаму да се залага за влез во Европската Унија, и не само Македонија туку и другите балкански држави.

9.1 Историски развој на безбедноста на Република Македонија

Историски гледано на државата и нејзината безбедност, таа емошне интересна за согледување. Во текот на целиот историски период, народот кој живеел на овие простори, водел војни за ослободување од странската доминација и формирање на сопствена држава. Со самото тоа одлагање, може да се зборува за првите облици за формирање елементите на безбедноста. Гледано низ историјата, во почетокот на 20-тиот век, елементи на создавање на безбедносниот систем среќаваме во:

- Периодот од турското ропство до времето на НОБ во Република Македонија;
- Периодот на Балканските војни и времето на Втората Светска Војна;
- Безбедносниот систем во Република Македонија во состав на СФРЈ;
- Безбедносниот систем по осамостојувањето во 1991 година³⁶.

После осамостојувањето на Република Македонија, се воспостави и изгради нов безбедносен систем кој ќе биде во заштита и унапредување на новите процеси и односи за заштита и унапредување на новиот систем на вредности. Македонија со самото отстапување од СФРЈ, се најде во исклучително сложена безбедносна состојба. Припадниците на Југословенската Народна Армија, по повлекувањето од територијата на Република Македонија со себе ги понесоа современите борбени средства и опрема. Со распаѓањето на поранешната СФРЈ, создадена е самостојна, независна Македонска држава – Република Македонија. Според Националната концепција за безбедноста и одбраната и Уставот на Република Македонија, темелни вредности се:³⁷

- Основните права и слободи на човекот и граѓанинот, признаени со Меѓународното право и утврдени во Уставот;
- слободното изразување на националната припадност;
- владеењето на правото;

---

³⁶ Спасевски, Јордан.: Безбедносниот систем на Република Македонија, 2010

³⁷ Устав на Република Македонија, Службен весник бр. 52/91, 1991

- поделба на државната власт на законодавна, извршна и судска власт;
- политички плурализам, слободни, непристрасни, демократски избори;
- правната заштита на сопственоста;
- слобода на пазарот и претприемништвото;
- хуманизам, социјална правда и солидарност;
- локална самоуправа;
- унапредување и хуманизација на просторот и заштита и унапредување на животната средина и на природата;
- почитување на општо прифатените норми на меѓународното право.

9.2 Актуелна состојба на воено разузнавачко – безбедносниот систем на Република Македонија

Кога зборуваме за новиот безбедносен систем на самостојна, суверена и независна Македонија, можеме да зборуваме за три конститутивни елементи на безбедносниот систем:³⁸

- Правни норми;
- Институции кои вршат безбедносна функција;
- Безбедносни мерки.

---

³⁸Спасевски, Јордан.: Безбедносниот систем на Република Македонија, 2010 Скопје, (Прилог)

Конститутивни елементи на безбедносниот систем на Република Македонија

Безбедносен систем		
Безбедносно право	Институции	Безбедносни мерки
Устав на РМ	Совет за национална безбедност	Превентивни мерки
Закон за внатрешни работи	Претседател на РМ	Репресивни мерки
Закон за полиција	Влада на РМ	
Закон за одбрана	Собрание на РМ	
Закон за служба во АРМ	Министерство за одбрана (АРМ, ГШ на АРМ)	
Закон за Агенција за разузнавање	Министерство за внатрешни работи (БЈБ, УБК)	
Закон за Собрание на РМ	Агенција за разузнавање	
Закон за Влада на РМ	Дирекција за заштита и спасување	
Закон за управување со кризи	Центар за управување со кризи	
Закон за заштита и спасување		

Поаѓајќи од уставното уредување на нашата земја, системот за безбедност би можел да се дефинира како збир на мерки и активности кои треба да се остваруваат за:

- Заштита на суверенитетот и самостојноста на државата;
- Одбрана на нејзиниот интегритет и независноста;
- Заштита од шпионажа, саботажа, тероризам и организиран криминал;

- Спречување на насилно уривање на демократските институции на РМ;
- Спречување за настанување и елиминирање на кризни состојби и меѓунационални конфликти;
- Заштита на стопанството;
- Заштита и поддршка на дипломатските методи на земјата во остварувањето на надворешната политика.³⁹

По осамостојувањето на Република Македонија, во 1991 година, се направија значајни промени во организацијата на разузнавачкиот и контраразузнавачкиот сегмент на државната безбедност.

9.2.1 Агенција за разузнавање АР

Со Законот за Агенцијата за разузнавање од 1995 година, разузнавачкиот сегмент од дотогашната Служба за државна безбедност при МВР се издвои како посебен сегмент т.е. посебен орган на државната управа во рамките на посебна Агенција која е под надлежност на Претседателот на Република Македонија.⁴⁰ Со Агенцијата раководи Директорот кој го именува и разрешува Претседателот на Републиката. Агенцијата има надлежност да собира податоци, информации од значење за безбедноста и одбраната на Република Македонија. Како корисници на разузнавачките податоци кои ги дознава и анализира Агенцијата се Претседателот на РМ, Владата и другите државни органи, кои во согласност со законот ги имаат тие овластувања. Агенцијата, во извршување на своите надлежности може да соработува и да користи податоци, информации и средства од други државни органи и институции со цел за постигнување на поголема ефикасност и ефективност. Агенцијата при вршење на задачите од својот делокруг користи одредени методи и средства кои ги препишува на Владата.

³⁹ Стаменковски, Алекса.: Основи на разузнавањето, НИП Гурѓа, 1999

⁴⁰ Закон за Агенција за разузнавање Сл. весник бр.19/95 чл.2 став 1, 1995

Во Република Македонија, Агенцијата за разузнавање е единствен ваков орган надлежен за собирање податоци и информации од значење за безбедноста и одбраната на земјата. Ставањето⁴¹ на Агенцијата во ваква позиција, го отвара прашањето: дали овој орган е способен да понуди ефикасно и навремено обезбедување на податоци и информации и дали тој има преголема моќ. Во организирање и координирање на својот безбедносен систем, се соочува со низа проблеми, но сепак има голем напредок во реформите.⁴² Република Македонија својот систем го гради во согласност со оценките и реалноста што произлегуваат од современите предизвици, закани, ризици на национално, регионално и меѓународно ниво. Во Стратегијата за Национална безбедност на Република Македонија, системот за национална безбедност се дефинира како комплексен и меѓузависен збир на мерки, активности, планови и програми кои ги преземаат релевантни институции во Република Македонија со цел заштита, одржување и унапредување на националната безбедност. Исто така, важно е да се каже и за нејзината заложба за интегрирање во НАТО и ЕУ.

9.2.2 Управа за Безбедност и контраразузнавање УБК

(Внатрешна организациска поставеност на УБК)

Според член 22 од Законот за внатрешна поставеност на Управата за безбедност и контраразузнавање, таа се заснова на линиски принцип;

Во Управата може да се формираат посебни организациски целини за извршување на работите од нејзината надлежност и организациони единици за извршување на стручни работи за потребите на Управата.

Според член 23 од Законот, надлежности на Управата се:

1. Управата е надлежна за вршење на работи поврзани со безбедноста и контраразузнавање

---

⁴¹ Стаменковски, Алекса.: Основи на разузнавањето, НИП Ѓурѓа, 1999

⁴² Котовчевски, Митко.: Национална безбедност, (2011), Филозофски факултет

2. Безбедност и контраразузнавање во смисла на ставот (1) на овој член, се работи кои се однесуваат на:

-Контраразузнавачка активност

-Спротивставување и заштита од тероризам

-Заштита од други активности насочени кон загрозување или насилно уривање на институциите утврдени со Уставот на Р. Македонија

-Потешки форми на организиран криминал кој потекнува или е насочен кон демократските институции на системот утврдени со уставот на Р. Македонија и може да доведе до нивно загрозување или загрозување на безбедноста на државата.

Со управата раководи директор кој го назначува и разрешува Министерот за внатрешни работи. Директорот е самостоен во извршување на работите на Управата и за својата работа му одговара на Министерот од кој е и назначен.

9.3 Надзор и контрола на разузнавачко – безбедносната заедница на Република Македонија

Воспоставувањето на систем на контрола на безбедносниот сектор кој истовремено треба да биде демократски и ефикасен, е многу тежок предизвик за сите современи општества, а од тие не е исклучена ниту Република Македонија. Со воспоставување на системот на контрола се избегнуваат злоупотребата и незаконитоста во работењето. Со Законот за Агенцијата за разузнавање е утврдено дека Собранието на Република Македонија врши надзор врз работата на Агенцијата преку соодветна комисија. Комисијата доставува извештај до Собранието за извршената работа, најмалку еднаш годишно. По доставувањето на извештајот, тој оди на одобрување, односно се бара мислење од Агенцијата. Директорот⁴³ е должен да овозможи увид и ги дава известувањата

---

⁴³Закон за Агенција за разузнавање Сл. весник бр.19/95 чл.9, 10, 11.

и податоците од делокругот на работата на Комисијата. Слични вакви одредби има и во Законот за внатрешни работи со кој се регулира работата, односно контрола над извршување на работите на Дирекцијата за безбедност и контраразузнавање. Надзорот над разузнавачките служби е споделена одговорност на извршната, законодавната и судската власт. Оттука, се смета дека извршната власт нема да има целосен надзор над разузнавачките служби со што не би се создал цврст систем на контрола. Контролата над извршувањето на разузнавачките работи што треба да биде еден од клучните фактори за обезбедување на механизми за следење на законитоста во работењето, се смета дека кога станува збор за Република Македонија, по природата на својата работа на разузнавачките служби и понатаму најмалку се транспарентни овие безбедносни актери. И после 24 години од осамостојувањето, се смета дека разузнавачките служби се ретко отворени кон оние кои имаат право да ги контролираат. Се смета дека Собранието и Комисијата само формално имаат контрола, што значи дека нема суштински надзор и контрола. Кога станува збор за контрола која се однесува на законитоста во извршувањето работи, треба да се истакне дека таа треба да биде насочена кон примена на средства и методологија со чија помош, по траен пат се обезбедуваат потребните податоци поврзани со одбраната и безбедноста на земјата и нејзините стопански, политички и други интереси. Со оглед на рокот со кој Агенцијата за разузнавање ги извршува своите работи, како што е собирање на податоци од странство, следење на законитоста во работата, би се однесувал на работата во која се вклучени граѓаните на Република Македонија, може да дојде до нарушување на правата на граѓаните, утврдени со Уставот.

9.4 Заклучок

Кога станува збор за Република Македонија, иако се спроведени реформи од самото осамостојување, безбедносно – разузнавачкиот систем се соочува со дисперзивност во оваа сфера, различни ресори, институции, но сите без одредено потребно ниво на координација. Тоа значи дека безбедносно – разузнавачкиот систем во Македонија сеуште е недоизграден. Безбедносните и разузнавачките служби имаат важна функција во демократското општество во заштита на националната безбедност и слободниот поредок на една демократска држава, па тоа е случај и за Република Македонија. Иако гледаме ретроспективно, на Македонија не и е воопшто лесно, знаејќи го составот на ентитетите и проблемите со нив, потоа политиките на нејзините соседни држави и нивните апетити, афинитети кон неа и низ историјата и во актуелната ситуација. Иако Македонија се соочува со потешкотии во повеќе сфери, Македонија треба да изгради и да вложува за да одржи квалитетен безбедносно – разузнавачки систем и поради актуелните предизвици и заложби, но и поради таквата природа на проблемите со кои се соочува и од страна на соседите и од малцинствата што живеат во неа. За да не и се случуваат на Македонија во иднина нови поделби, нова 2001 и што е уште пострашно, што некои аналитичари прогнозираат, страшни балкански сценарија. Република Македонија треба паметно да ја гради својата кривка државност, нестабилна политика и социјална политика и силно стопанство со цел да обезбеди поквалитетен живот на своите граѓани. За нејзините аспирации за НАТО и ЕУ, дали се само државна политика или не, иднината ќе пишува страници.

10. Организација и остварување на безбедносниот систем на Република Србија

Србија или официјално Република Србија е континентална земја што се наоѓа на јужниот дел на Европа. Со последниот попис во 2011 година, Србија брои 1.659.440 жители. На север се граничи со Унгарија и Романија, на исток со Бугарија, на југ со Македонија, од поранешната СФРЈ. Околу 75% од нејзината територија⁴⁴ е во регионот на Југоисточна Европа, 25% е во Централна Европа. Во рамките на Србија се две автономни покраини: Војводина и Косово и Метохија. Од бомбардирањето на НАТО, покраината Косово и Метохија е под протекторат на Обединетите Нации. Република Србија е демократска и повеќепартиска парламентарна држава. Србите сочинуваат 83,32% од населението, а другите се националните малцинства. Србија беше во државна заедница со Црна Гора, како продолжение на Сојузна Република Југославија. Србија е членка на ООН, ОБСЕ, Советот на Европа, УНЕСКО, ММФ, СЗО, Интерпол и други значајни меѓународни организации, Партнерство за мир и други иницијативи. Во моментот се водат преговори за пристапување кон ЕУ и НАТО. Како и во другите поранешни југословенски републики, така и во оваа, распадот си остави свој белег со големи последици. Може да се констатира дека во Србија, со тогашното државно раководство се зголемија тензиите меѓу Албанците и Србите на Косово. По неколку обиди, етничкото албанско малцинство на Косово во 1998 година се впушти во герилска војна за да добие независност. На 24 Март, 1999 година, НАТО изврши напад врз Србија и за време на нападите Србија беше принудена да преговара, со што запреа бомбардирањата. Србија ги повлече своите воено полициски сили, а НАТО воспостави свои сили во покраината. По одреден период, влегува во државна заедница со Црна Гора, на 21 Мај 2000 година во Црна Гора се одржа референдум за самостојност, со што државната заедница меѓу Србија и Црна Гора престанува да постои.⁴⁵

---

⁴⁴<http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php>

⁴⁵Бакревки, Оливер.: Координација на безбедносниот сектор (искуства и практики) 2006, Скопје

10.1 Историски развој на безбедносниот сектор на Србија

Значајни пишани извори од историјата на Србија кои се однесуваат на разузнавачко –безбедносните активности, датираат од периодот на владеењето на Цар Душан. „Душановиот законик“ е првиот правен акт со историско значење. Во тоа време, тој се водел по византиските искуства. Развојот на современите безбедносни, а во некои и разузнавачки активности, на просторот на Србија датира од почетокот на 19-тиот век, односно пред и после првото востание при што големо значење се давало на внатрешната безбедност на востанието, а посебно на првиот значаен документ од времето на Караѓорѓевиќ. Значаен е развојот на правните акти познат како „Нечертание“ (предлог за организацијата која се однесува на јавната безбедност на Србија).⁴⁶ По Првата Светска војна, една од првите задачи на органите на власта било воспоставување на ефикасен разузнавачко- безбедносен систем кој може да одговори на сите внатрешни и надворешни закани. За време на Втората Светска војна, во рамките на Народноослободителните одбори, формирани се одбори за ред и безбедност на ослободителните територии кога е формирано Одделението за заштита на народот (ОЗНА) на 13.05.1944 година.⁴⁷ Потребата за понатамошен развој на системот за државна заштита довела до формирање на специјални служби со јасно разграничен круг на обврски. Постепено се одделувале надлежностите за нивната безбедност од посебните задачи на државната безбедност. По распаѓањето на СФРЈ и формирањето на Заедницата Србија и Црна Гора, елиминирана е безбедноста, политиката и концептот, кој бил развиен како модел на Општонародната одбрана и Општествената заштита како систем кој бил карактеристичен за изминатото општествено уредување. Во состав на СФРЈ, Србија немала потреба од развивање на сопствен безбедносен систем и сопствена безбедносна политика. По референдумот во Црна Гора и нејзиното прогласување на независност, се јави потреба од низа законски реформи во Србија и изградба на стратешки документи за да се осигура безбедноста на граѓаните и нивната егзистенција.

---

⁴⁶ <http://www.dusanovzakonik>

⁴⁷ <http://www.bia.sr.gov.yu.istorijat>

10.2 Актуелна состојба на воено разузнавачко – безбедносниот систем на Република Србија

Република Србија, на 30 Октомври 2006 година се стекна со нов устав во кој е конституирана без заедницата со Црна Гора, со исполнување на сите предуслови неопходни за создавање на правна рамка со која се регулира системот за безбедност, со усвојување на новиот Устав, со кој се поставуваат темелите за правно регулирање на надлежности, мисија, задачи, како и воспоставување јасен, демократски ланец за раководење со овие институции. Стратегијата за национална безбедност и Стратегијата за одбрана усвоени се после усвојувањето на релевантни закони:

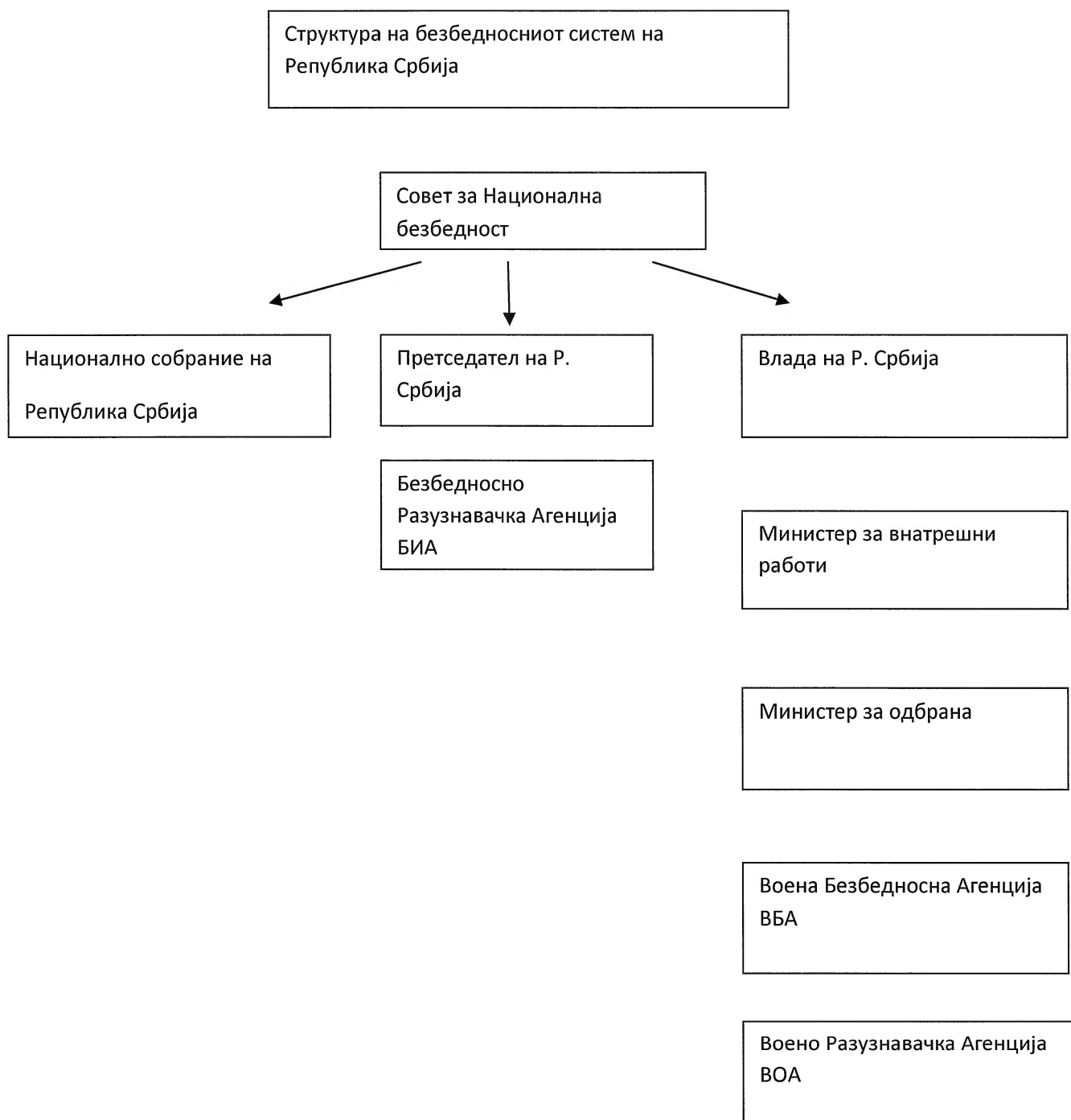
- Закон за одбрана (2007)

- Закон за безбедносно-информативна полиција (2002-2012)

- Закон за полиција (2005-2016)

Безбедносниот систем на Србија постои и функционира, а неговите најважни елементи се службата за безбедност, полицијата, судовите, обвинителството, инспекциските органи, затворите, секторот за приватно обезбедување и граѓанскиот сектор.

Структура на безбедносниот систем на Србија

Систем за национална безбедност претставува нормативно, структурно и функционално уредена целина на елементите со чија дејност се остварува заштита на националните интереси на Република Србија.

Безбедносно – разузнавачкиот систем е функционално обединет потсистем на националната безбедност на Република Србија кој го сочинуваат:⁴⁸

-Безбедносно – разузнавачка агенција (БИА)

-Воено – безбедносна агенција (ВБА)

-Воено – разузнавачка агенција(ВОА)

10.2.1 Безбедносно Разузнавачка агенција БИА

Безбедносно – разузнавачката агенција (БИА) е разузнавачка служба на Република Србија. Нејзина обврска е прибирање и анализа на информации од значење за безбедноста. Најголемата активност на БИА е насочена кон справување со организираниот криминал и тероризмот, проблеми со кои се соочуваат скоро сите земји во светот и регионот. Законот за безбедносно – информативна агенција стапува на сила на 27.02.2002 година и со овој закон за прв пат во историјата се одделени од МВР.⁴⁹ Задачи што ги извршува БИА се:

-Заштита на безбедноста на Република Србија

-Откривање и спречување на дејности насочени кон поткопување или рушење на уставниот поредок на Република Србија

-Истражување, прибирање, обработка и проценка на безбедносно – разузнавачките информации на надлежните органи

---

⁴⁸ <http://www.mod.gov.rs>

⁴⁹ www.bia.sr.gov.yu

-Контраразузнавачки работи – собирање, анализа и проценка на податоци за дејствување на странски служби и поедини лица, групи и организации на територијата на Република Србија насочени против нејзината безбедност

-Разузнавачки работи (со дејствување во странство и во земјата се прибираат, обработуваат, анализираат и проценуваат податоци од политичка, економска, безбедносна и воена природа кои се однесуваат на држави, сојузи, организации кои тајно дејствуваат кон загрозување на безбедноста на Србија

-Други работи од безбедноста (сузбивање на дејности насочени кон вршење на организиран криминал, кривични дела со елементи на надворешен, внатрешен и меѓународен тероризам, како и најтешки облици на кривични дела против човештвото и меѓународното право и други работи утврдени со закон.⁵⁰

Во овој систем спаѓа и Воено – безбедносната агенција (ВБА). Нејзина задача е да се грижи за безбедноста на системот за одбрана (планирање, организирање и реализација) на работи и задачи од контраразузнавачката и безбедносната функција.⁵¹ Тоа е во склоп со специјализирана служба на Министерството за одбрана. Надлежности на ВБА се:

-Разузнавачки и други дејности на странски служби, организации и лица насочени против Министерството за одбрана и војската на Србија;

-Внатрешен и меѓународен тероризам и субверзантски активности насочени против командата, единиците и установите на Министерството за одбрана и војската на Република Србија;

- Кривични дела против уставното уредување и безбедноста на Република Србија, против човештвото и меѓународното право, најтешки кривични дела со елементи на организиран криминал кога како сторители се јавуваат воени и цивилни лица на служба во Министерството за одбрана и војската на Србија или кога од наведените кривични дела се насочени кон Министерството за одбрана и војската на Србија.

---

⁵⁰Закон за разузнавачко – безбедносна агенција, Сл. весник на РС бр.42/02, 2002

⁵¹<http://www.bezbednostmladin.org>

10.2.2 Воено Безбедносни Разузнавачки Агенции ВБА и ВОА

Според Законот за разузнавачко безбедносни агенции и воено разузнавачки служби се уредуваат надлежностите, работите, задачите, овластувањата, надзор и контрола на ВБА и ВОА, соработка, како и други прашања од посебно значење за нивната работа.

Според член 2 од Законот, ВБА и ВОА се органи на Управата во составот на Министерството за одбрана кои обавуваат безбедносно разузнавачки работи од значење за одбраната и дел од единствениот разузнавачки систем на Република Србија.

1. Во извршувањето на своите работи, на своите надлежности, ВБА и ВОА се самостојни
2. ВБА и ВОА имаат меѓународна соработка и размена на податоци
3. ВБА и ВОА соработката и размената на податоци ја вршат преку надлежни органи, организации, служби и тела на Р.Србија, како и со другите служби на државата и меѓународни органи во склад со уставот и законите, други прописи и општи акти утврдени со закон
4. Начин и содржина на меѓународна соработка и размена на податоци од став два (2)
5. ВБА и ВОА се политички, идеолошки неутрални.

10.3 Надзор и контрола на безбедносно – разузнавачката заедница на Република Србија

Со престанувањето на постоењето на државната заедница на Србија и Црна Гора се донесува новиот Устав на Србија со што се создаваат основните предуслови за највисокото ниво на контрола и надзор на безбедносниот сектор во Република Србија. Надзорот и контролата ги остварува Народното Собрание. Со новиот деловник за работа на Собранието, од 29 септември, 2006 година, се промовира делокругот на работењето на Одборот за одбрана и безбедност, покрај прашањата поврзани со државната и јавната безбедност и работата во МВР. Одборот, со новите измени и дополнувања, има надлежност и контрола врз работата на разузнавачките служби. Важно е да се каже дека Народното Собрание на Република Србија, преку Одборот за одбрана и безбедност ја остварува контролата врз безбедносниот сектор на Србија. Во Република Србија, надзорот и контролата врз разузнавачко – безбедносниот сектор е уредена со посебен закон и тоа со членовите 15, 16, 17, 18, 19, 20 и 21.

Во⁵² Законот, се опфатени принципите на контрола, а тие се :

- Подреденост и одговорност на безбедносните служби
- Политика, идеологија и неутралност
- Обврските на безбедносните служби за информирање на јавноста во врска со извршување на нивните должности, во согласност со закон
- Должностите на имателите на контролата врз безбедносните служби за информирање на јавноста
- Професионална одговорност и оперативна независност на членовите на безбедносните служби во извршување на задачите и менаџерските услуги.

Според член 16, Националното собрание ја надгледува работата преку релевантна комисија која ги извршува следните работи:

- Врши надзор над уставноста и законитоста на безбедносните служби

---

⁵²Закон за уредување на службите за безбедност на Република Србија, сл.весник на РС 116/2007

- Ја следи усогласеноста на безбедносните служби, на националната стратегија безбедност и одбрана и разузнавачката политика на Република Србија
- Врши надзор над почитувањето на политичките, идеолошките интереси и неутралност во работата на безбедносните служби
- Врши надзор над законитоста на употребата на посебни мерки за тајни за собирање на податоци
- Врши надзор на законитоста на буџетот и други ресурси
- Ги разгледува и одобрува извештаите за работата на безбедносните служби
- Разгледува предлози на закони и други прописи и општи акти од надлежност на службата
- Иницира и предлага закони во врска со безбедноста и предлага мерки за нивно спроведување и го известува подносителот на барањето
- Извештај до Народното Собрание за неговите одлуки и предлози
- Директорот на безбедносните служби поднесува извештај за работата еднаш годишно до Народното Собрание.

10.4 Заклучок

Како што може да се забележи, досега и во Република Србија надзорот и контролата врз работата на безбедносните служби е во законска рамка. Таа има значајна улога и во историјата на Душановиот законик каде што се потенцираат безбедносните активности. Збиднувањата што се случуваат во посткомунистичкиот период и распадот на СФРЈ имаат последици и на безбедносен план во Република Србија, потоа одземањето на покраината Косово и Метохија, бомбардирањата, сето тоа остави негативни последици, на кои Србија во иднина треба да работи за да се обезбеди сигурност на граѓаните кои се соочени со нестабилен, небезбеден и непросперитетен период. Србија ќе мора во иднина да се насочи кон попродуктивна политика и да биде подготвена на сите ризици и предизвици со кои се оочува глобалниот свет.

11. Организација и остварување на безбедносниот систем на Република Црна Гора

Црна Гора се наоѓа во југоисточниот дел на Европа. Црна Гора зафаќа околу 13.812 км² и се граничи со Хрватска на запад, Босна и Херцеговина на север, со Србија на исток, со Албанија на југ и со Италија. Според пописот од 2011 година, Црна Гора брои 620.145 жители и се состои од Срби, Бошњаци, Албанци, Црногорци, Евреи и др. Црна Гора се наоѓа на брегот на Јадранското Море. Со референдумот во Црна Гора, граѓаните гласаа за нејзина независност на 28 јуни 2006 година. Црна Гора стана независна демократска држава и ја напушти заедницата со Србија. Црна Гора е членка на Обединетите Нации, Организацијата за економска соработка и развој, Советот на Европа и Унија за Медитеранот. Истотака, е кандидат за членство во ЕУ од 2010-тата година и потенцијален кандидат за НАТО Пактот.

11.1 Историски развој на безбедносниот систем на Црна Гора

Организирањето и функционирањето на службите за безбедност и разузнавачките служби и нивната работа почнува напоредно со воспоставување на државната власт во Црна Гора и носењето на различни прописи со кои се создаваат основи за трајно зацврстување и развој на државата. Но историскиот развој ја носи 13 Мај 1944 година кога командата на Врховниот командант основа одделение за заштита на нацијата – на Обединетите Нации, како единствена служба за безбедност во поранештаната Југославија.⁵³ Со распадот на Југославија, службата продолжи да функционира во рамките на МВР на Црна Гора.⁵⁴

---

⁵³ www.anb.me/istorijat

⁵⁴ www.wikipedia.org.crnagora

11.2 Актуелна состојба на воено безбедносниот разузнавачкиот систем на Црна Гора

По референдумот во 2006 година, во Црна Гора се создава независна суверена држава во која се случуваат низа реформи во безбедносниот сектор. Важно е да се потенцира дека Црна Гора малку задоцни со тоа. Ова поглавје има за цел да ја опише актуелната состојба во безбедносниот сектор и реформите што се спроведуваат.

Структура на системот за национална безбедност на Црна Гора

Полицијата, Агенцијата за национална безбедност, Советот за одбрана и безбедност командуваат со војската, ја анализираат и оценуваат безбедноста во државата по чија што основа донесуваат одлуки и преземаат одредени мерки. Членови на советот се Претседателот на државата, Претседателот на Собранието и Премиерот. Се смета дека полицијата е најголем безбедносен столб во земјата. Покрај бројните надлежности, полицијата е надлежна да ги штити уставните права и слободи на граѓаните. Војската е втор по големина актер, реформите настапуваат веднаш по 2006 година кога е почнат процесот на создавање на војската. Војската е задолжена да го штити суверенитетот и територијалниот интегритет на земјата. Во системот на безбедноста спаѓа и Агенцијата за национална безбедност(АНБ). Во склоп со законите, таа претставува цивилна разузнавачка служба и контраразузнавачка служба. Креирана е да ги штити интересите на земјата. Законот за агенцијата е донесен во октомври, 2005-тата година. Владата на Црна Гора усвоила уредба за организација на државната управа која предвидува АНБ да биде организирана како посебна независна институција.⁵⁵ Имено, кога се однесува за националната безбедност, се работи за заштита на уставното уредување, независноста,

---

⁵⁵Уредба за организација на АНБ (19.10.2005)

суверенитетот, територијалниот интегритет и безбедноста на Црна Гора, како и човековите права и слободи, како и други работи од интерес за националната безбедност, ја врши агенцијата за разузнавање на Црна Гора.

Агенцијата е безбедносно разузнавачка служба и е составен дел од системот за безбедност на Црна Гора. Агенцијата врши работи од своја надлежност во согласност со Уставот и законите.⁵⁶ Агенцијата остварува соработка со органите, организациите и службите на други држави и меѓународни организации. Контролата врз работата на Агенцијата ја врши Парламентот, но има и внатрешна контрола. Со Агенцијата раководи директор кој го именува Владата, а го разрешува Владата на предлог на Собранието. Надлежности и начин на вршење на работите, според член 6 од Законот се: Агенцијата АНБ собира, евидентира, анализира, проценува, користи, разменува, чува и штити податоци што се од посебно значење за:

- Спречување на активности насочени против независноста, суверенитетот, територијалниот интегритет, одбраната, безбедноста и со устав утврдениот правен поредок
- Спречување тероризам и други облици на организиран криминал
- Спречување на организиран криминал
- Спречување кривични дела против човечноста и други добра заштитени со меѓународното право
- Спречување на разузнавачки дејности на носителите на разузнавачки активности во други држави
- Спречување закани по економските интереси на Црна Гора
- Спречување закани по меѓународната безбедност
- Спречување на други закани по националната безбедност.

Агенцијата врши и контраразузнавачка заштита.

Во рамките на Министерството за одбрана на Црна Гора постои Сектор за воено разузнавачки и контраразузнавачки безбедносни работи. Според член 41 од Законот за

---

⁵⁶Закон за агенција за национална безбедностна Црна Гора (сл.лист рцг 15.04.2011- дополнет)

одбрана, воени и разузнавачки, контраразузнавачки и безбедносни работи кои ги обавува во рамките на Министерството за одбрана се:

1. Планирање воено разузнавачки, контраразузнавачки и безбедносни активности во Министерството и војската
2. Координација, управување, насочување и контрола на воено разузнавачки, контраразузнавачки и безбедносни работи во Министерството и војската
3. Имплементација во воено разузнавачки, контраразузнавачки и безбедносни доктрини, процедури, регулативи и постигнување на интероперабилности
4. Остварување соработка со воено разузнавачки и контраразузнавачки и безбедносни служби со други држави и меѓународни организации со согласност на Министерот и во склад со меѓународните стандарди, меѓународни договори и преземени обврски
5. Собирање и чување на податоци и информации во склад со овој Закон и нивна заштита од неовластено откривање, давање, користење, губење или уништување
6. Вршење безбедносни проверки за работата на службата, образование и распоредување на одредени работи, односно пополнување на формациски места во Министерството и војската, во соработка на надлежните органи.

Воено разузнавачки, контраразузнавачки и безбедносни работи во Министерството се вршат во одделението за воено разузнавачки и безбедносни работи, како организациона единица во рамките на Министерството за одбрана.

Воено разузнавачки, контраразузнавачки и безбедносни податоци и информации се собираат во склад со овој Закон, кои Министерството ги доставува на Советот на одбрана и безбедност и на директорот на агенцијата.

Надзорот над воено разузнавачката и контраразузнавачката безбедносна дејност во Министерството и војската го извршува Владата на Црна Гора, Собранието и Советот за одбрана и безбедност пропишан со закон.

11.3 Надзор и контрола на безбедносно – разузнавачкиот систем на Црна Гора

Секоја работа и задача која се извршува, за да има ефикасност мора да биде под контрола и надзор, што е, исто така пракса и за системот за безбедност на Црна Гора, иако релативно задоцнето се воведува. Контролата е регулирана со закон и кога станува збор за агенција за разузнавање почнува од внатрешна контрола и се однесува на:⁵⁷

- Заштита на податоците
- Ефикасност, реализација на програмата и планот за работа
- Примена и пречекорување на овластувањата
- Финансиско посредување

Внатрешната контрола ја врши генерален инспектор. Генералниот инспектор го назначува Владата, а истотака и го разрешува и за својата работа е одговорен пред Владата. Генералниот инспектор поднесува извештај до директорот на Агенцијата за сите прашања поврзани со работата на Агенцијата и со сите прописи поврзани со работата и дава рок за отстранување на недостатоците и пропустите. Според член 43 од Законот за агенцијата за разузнавање, воведена е и парламентарна контрола. Парламентарната контрола ја врши Собранието преку надлежно работно тело. Агенцијата е должна, на барање на работното тело, да дозволи увид во постапката за надзор од членот 9, став 1 од овој Закон, доколку не се загрозува националната безбедност. Членовите на надлежното работно тело и лицата кои учествуваат во работата на тоа тело постапуваат со тајни податоци во склоп со Законот за тајност на податоци. Во поглед на надзорот и ефикасноста се чини дека правната рамка е комплетна, но праксата покажува дека има заостанување.

---

⁵⁷"Sl. list RCG", br. 47/07 od 07.08.2007, "Sl. list Crne Gore", br. 86/09 od 25.12.2009, 88/09 od 31.12.2009, 25/10 od 05.05.2010, 40/11 od 08.08.2011, 14/12 od 07.03.2012)

11.4 Заклучок

Од почетокот на транзицијата, а посебно веднаш по независноста, преземени се голем број чекори, со што безбедносниот сектор би се ставил под контрола и покрај тоа што има голем број недостатоци. Позитивно е тоа што Црна Гора има завршена правна рамка и се основани голем број на институции за контрола и надзор. Улогата на Собранискиот одбор за безбедност и одбрана мора посебно да се истакне заради тоа што од своето формирање значително напредува. Од друга страна, државните институции ќе мора да направат мерливи резултати на овој план. Од нивното успешно и ефикасно функционирање со континуирана примена на законот, успешноста и работата на безбедносниот систем во Црна Гора ќе зависат и нејзините аспирации за ЕУ и НАТО и исполнување на предвиденото, што е за доброто на земјата и граѓаните.

12. Организација и остварување на безбедносниот систем на Хрватска

Официјално, Република Хрватска е држава на Балканскиот Полуостров, се наоѓа на југоисток од Европа, спаѓа во медитерански и средноевропски земји. Се граничи со Словенија и Унгарија на север, со Србија, БиХ и Црна Гора на исток, го зазема најголемиот дел од источниот брег на Јадранското Море. Според пописот од 2005 година, бројот на жители изнесува 4.495.904 жители, од кои најбројни се Хрватите, но во Хрватска живеат и други националности.⁵⁸ Според хрватскиот Устав од 1990 година, Хрватска има демократски систем на владеење. Меѓу 1990 и 2000 година, државата била со полупретседателски систем, додека од 2000-тата година е парламентарна држава. Од 1918 до 1990 година, Хрватска била во состав на Југославија, поточно Кралството на СХС. Во 1992 година, Хрватска се стекнува со меѓународно признавање и независност. Според Уставот, Република Хрватска се определува како единствена, неделива демократска држава во која власта произлегува од народот и му припаѓа на народот како заедница на слободни и рамноправни државјани. Во Хрватска власта е поделена на законодавна, извршна и судска. Во 2013 година, официјално, Република Хрватска е примена како 28-ма земја членка на ЕУ и како мала држава која нема потенцијал и не може да одговори на актуелните ризици, предизвици и опасности, па од тука се интегрира во НАТО, бидејќи смета дека е од стратегиско значење за Република Хрватска.

12.1 Историски развој на безбедносно – разузнавачкиот систем на Република Хрватска

Република Хрватска како поранешна Југословенска република во составот на СФРЈ, може да се констатира дека мошне подготвено го дочека распадот за разлика од другите држави и многу брзо ја прогласи својата независност. Се смета дека неколку години по распаѓањето се создадени основи за нов безбедносно –

---

⁵⁸www.wikipedia.org.hr

разузнавачки систем.⁵⁹ Карактеристично е да се потенцира дека создавањето на безбедносниот систем започнува со носење на Законот за внатрешни работи во 1985 година и во текот на 90-тите години на минатиот век, централно тело за спроведување на националната безбедност е Управата за заштита на уставниот поредок (УЗУП) која била формирана од страна на Претседателот на републиката на 27 Мај 1991 година. Била деактивирана на 21-ви Март 1993 година, со одлука на Претседателот на републиката и е формирана Канцеларија за национална безбедност (УНС), согласно Законот за национална безбедност од 17 Мај 1995 година. Целите и задачите на разузнавачката заедница ги одредуваат Сложениот одбор за национална безбедност (СОНС) и Координацискиот одбор на разузнавачката заедница (КООЗ). Задачата на СОНС била насочување и усогласување на работата на државните министерства во остварувањето на работите на националната безбедност, додека КООЗ е одговорна за спроведување на задачите добиени од СОНС. Платформата на разузнавачката заедница се состои од четири сектори кои се инволвирани во разузнавачката работа:

- 1) Хрватска разузнавачка служба (ЗИС)
- 2) Служба за заштита на уставниот поредок на МВР (СЗУП)
- 3) Безбедност и разузнавање при Министерство за одбрана (СИС)
- 4) Дирекција за разузнавање на ГШ на вооружените сили (ОБУ)

Целокупниот историски развој на разузнавачко – безбедносниот систем на Хрватска поминува во неколку етапи со што јасно може да се видат заложбите на Република Хрватска за градење на цврст, ефикасен безбедносен систем.

---

⁵⁹ www.soa.hr.povijest.sns

12.2 Актуелна состојба на воено безбедносно – разузнавачкиот систем на Хрватска

Република Хрватска својот систем за безбедност го смета за круцијален и многу важен и тоа се покажува со нејзините заложби за континуирано напредување во изнаоѓање на ефикасен модел на разузнавачко – безбедносната заедница, така што во 2006 година се носи новиот Закон за безбедносно – разузнавачкиот систем на Република Хрватска со кој е дефинирана новата организациска структура.⁶⁰ Врз основа на најновите законски одредби, поради остварување на националните интереси во областа на националната безбедност, се формираат следните безбедносно- разузнавачки агенции:

-Сигурносна - обавештајна агенција (СОА)

-Воена сигурносно- обавештајна агенција (ВСОА)

Разузнавачко - безбедносните агенции своите надлежности ги остваруваат врз основа на Стратегијата за национална безбедност, стратегијата за одбрана. Тоа се два главни документи, усвоени 2002 година и се од суштинско значење за градењето на националната безбедност на Република Хрватска.

12.2.1 Безбедносно – разузнавачка агенција СОА

Во согласност со законските одредби, на СОА и се препишува собирање на податоците од безбедносно и разузнавачко значење, користење на јавни извори, комуникација и контакти со граѓани, барање на службени податоци од државните и локалните власти и правни лица.

СОА собира податоци и користи тајни соработници, хрватски странски државјани кои доброволно работат. Безбедносно – разузнавачките активности во земјата и странство ги фокусираме првенствено на собирање и анализа на податоци за поединци, групи или организации кои учествуваат или се поврзани со:

---

⁶⁰<https://www.soa.hr/soa>

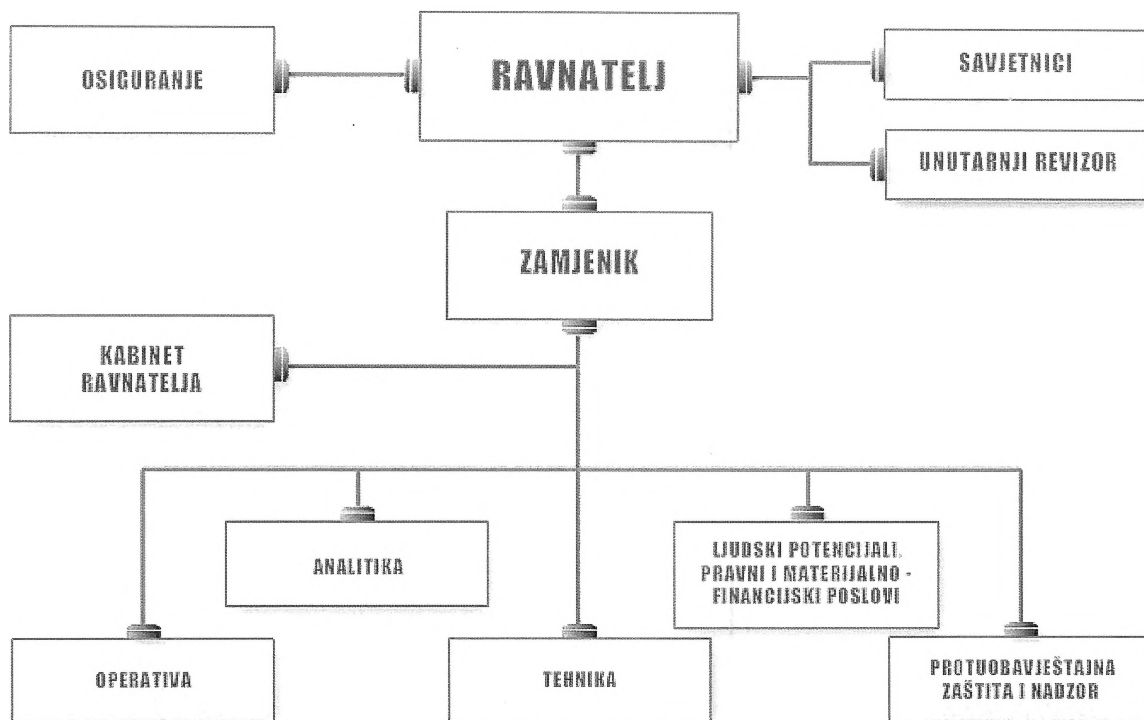
- Разузнавачки операции
- Терористички активности
- Активности насочени кон уривање на структурата на државната власт
- Екстремистички и насилни активности кои можат да ги загорат демократскиот поредок или основните права и слободи
- Активности насочени кон загрозување на безбедноста на највисоките државни функционери и заштитени објекти и простор
- Организираните криминали
- Воени злосторства извршени врз хрватски граѓани
- Други активности насочени кон националната безбедност.

СОА исто така врши и:

- Собирање податоци кои се однесуваат на хрватскиот економски систем
- Врши безбедносни проверки
- Учествува во заштита на контраразузнавањето на заштитените лица, објекти, простор во земјата и странство и собира податоци кои се релевантни за нивната безбедност
- Учествува во организирањето и спроведувањето на безбедноста на информациите во државните органи и се грижи за заштита на класифицираните информации
- Грижа за безбедноста на своите вработени, објектите, предметите и др.
- СОА соработува со странски безбедносни, разузнавачки и други соодветни услуги за размена на податоци, опрема или пак заедничко спроведување на активности во рамките на својот делокруг.

Ustroj

Shema ustroja SOA-e (Sjedište)

Организациска структура на СОА

12.2.2 Воено – безбедносна разузнавачка агенција (ВСОА)

Воено – безбедносната разузнавачка агенција на Република Хрватска претставува составен дел од Министерството за одбрана. Нејзина задача е да планира и обезбедува поддршка на Министерството за одбрана и вооружените сили заради сочувување на независноста, суверенитетот и територијалниот интегритет на Хрватска. ВСОА прибира, анализира, обработува и проценува податоци за војските и одбранбените системи на други земји, за надворешните притисоци кои влијаат на безбедноста, како и активностите во странство кои се насочени кон земјата. ВСОА е задолжена за прибирање, анализирање, обработка и проценка на податоци за намерите, можностите и плановите на поединци. Министерот за одбрана и вооружените сили во земјата и во странство соработуваат со соодветни структури задолжени за безбедноста во рамките на МНР.

123 .Надзор и контрола над разузнавачко – безбедносниот систем на Република Хрватска

Во согласност со праксата на другите држави, хрватските безбедносно – разузнавачки агенции се подложни на надзор и контрола. Важно е да се напомене дека покрај вообичаениот надзор од страна на стручен тим, постои и граѓански надзор што е реткост во земјите во светот. Може да се каже дека постојат три видови надзор врз работата:

- Парламентарен надзор
- Стручен надзор
- Граѓански надзор

Работата на разузнавачко – безбедносниот систем на Република Хрватска ја контролира хрватското Собрание, Претседателот на Република Хрватска, Владата, Советот за национална безбедност и Советот за граѓанска контрола на безбедносно – разузнавачките заедници. Посебен акцент околу надлежноста се става на Уредот на Советот за

национална безбедност и Советот за граѓанска контрола. Уредот ги спроведува сите активности околу остварувањето на контролата на работата на сите агенции и тела од страна на претседателот на Републиката и на Владата. Уредот на Советот за национална безбедност ја остварува стручната контрола врз работењето на безбедносно – разузнавачките агенции. Советот за граѓанска контрола на безбедносно – разузнавачките агенции има клучна улога во остварување граѓанска контрола со што ги спроведува следниве активности:

-ја следи законитоста на безбедносните служби;

-ја следи и ја надгледува примената на мерки за тајно прибирање податоци со кои се ограничуваат основните човекови права и темелни вредности;

-сознанијата кои ги собира, односно податоците, ги доставува во форма на известување до Советот за национална безбедност, до претседателот на хрватското Собрание, до претседателот на Одборот на хрватското Собрание надлежен за националната безбедност и до директорите на безбедносно – разузнавачките агенции.⁶¹

Значајно е да се потенцира кој врши увид во извештаите и во другите документи на овие агенции, посебно е карактеристично тоа да не се прекршат уставно загарантираните човекови права и слободи. На барање на претседателот на хрватскиот Парламент, најмалку еднаш во шест месеци, претседателот на Советот ќе поднесе извештај за работата на Советот.

---

⁶¹Закон за безбедносни и разузнавачки системи на Р.Хрватска, Загреб 2006

12.4 Заклучок

Со осамостојувањето на Република Хрватска интензивно се прават напори за создавање на безбедносен систем кој ќе одговара на сите ризици и предизвици. Хрватска остава печат со кој докажува неуморна работа во сферата на безбедноста. Историските настани кои сериозно ја зафатија посебно поранешната СФРЈ, се смета дека Хрватска во тој период најподготвена ги дочека настаните. Разузнавачката заедница на Хрватска ја искористи можноста својот целокупен потенцијал да го стави во функција на својата земја. Хрватска и нејзините институции, со голема морална и духовна сила се спремаат да ги отворат проектираните витални, национални и државни интереси и цели. Важно е да се напомене дека се подготвени да ги елиминираат сите препреки и сериозни безбедносни ризици и предизвици. Голема улога игра и разузнавачката заедница и нејзините членови во тоа време кои целосно се држеле до својата цел покрај сите сериозни настани. Тоа е доказ дека мошне луцидно ја внесоа Хрватска во НАТО и ЕУ. Како резиме, може да се констатира дека Република Хрватска бележи голем напредок во воспоставување ефикасен безбедносен систем, како и разузнавачките служби, а исто и во смисла на надзорот и контролата.

13. Организација и остварување на безбедносниот систем на Република Словенија

Република Словенија претставува држава која, исто така се наоѓа во пределот на Југоисточна Европа. Република Словенија со својата површина се граничи со Република Хрватска, Австрија и со Италија. Како самостојна држава е конституирана и е признаена од 25 Јуни 1991 година, која дотогаш се наоѓа во состав на СФРЈ. Главна етничка група во Република Словенија претставуваат Словенците со 83 %, како и народи од поранешната Југославија (Срби, Хрвати, Бошњаци и Муслимани). Според пописот од 2002 година, Словенија брои 1.964.036 жители. Според Уставот, Република Словенија е демократска држава со парламентарно уредување согласно со современите парламентарни држави и Словенија со Уставот од 1991 година власта ја дели на законодавна, извршна и судска. Законодавната власт во Република Словенија му е доверена на Парламентот (Државниот збор), кој брои 90 пратеници. Извршната власт ја сочинуваат претседателот на Републиката и премиерот на Владата. Судската власт⁶² ја сочинуваат Врховниот и Уставниот Суд. Република Словенија е членка на голем број меѓнародни организации и асоцијации (ООН, НАТО, ЕУ, Советот на Европа, Светската трговска организација, ОБСЕ, УНЕСКО, Интерпол итн). Република Словенија станала полноправна членка на НАТО и ЕУ во 2004 година што ја зголемува нејзината важност, но исто така, се здобива со статус на безбедносен актер во поширокиот регион.

13.1 Историски развој на безбедносниот систем на Република Словенија

Република Словенија, е република од поранешната СФРЈ, европска држава која во минатиов период се соочува со иста судбина како и останатите републики и покраини на

---

⁶² Кутлекиќ В. Упоредна студија организациски власти службен лист, Белград 2002

поранешната заедничка држава. Република Словенија е мошне интересна држава како модел со интересни практики и искуства по осамостојувањето. Имплементацијата на различни основи, но и на безбедносно - разузнавачкиот систем е од голема важност како позитивен пример. До распаѓањето на поранешната СФРЈ, безбедносно - разузнавачкиот систем на Република Словенија имал идентична платформа со поранешниот систем на СФРЈ и другите републики. По осамостојувањето и меѓународното осамостојување започнува нов процес на конституирање на националниот, словенечки разузнавачко - безбедносен систем како нов систем на република Словенија, неопходен за успешно функционирање на државата.

Во рамките на безбедносниот систем на Словенија, во историскиот период по осамостојувањето, функционира Службата за државна безбедност на Република Словенија (СДВ) која е идентична со останатите служби на другите републики. Во составот на воено разузнавачкиот сегмент, на почетокот егзистирала Службата за безбедност на МОО (Одделение 09) како добра основа за формирање на (ОВС) тековна служба. Може да се каже дека Република Словенија во однос на транзицијата и трансформацијата зема крупен чекор во нејзиниот безбедносен систем што е од голема важност како за неа, така и за земјите од регионот. По трансформацијата на комунистичката Служба за државна безбедност која во организациона смисла била преименувана во Безбедносно информативна служба (ВИС). Во делокругот на ВИС спаѓаат повеќе видови на активности, заштита на уставното уредување од сите видови на загрозување кои би можеле да доведат до негово насилно рушење, контраразузнавачка заштита на словенечката територија и нејзините демократски институции (со одделување на странски служби).

13.2 Актуелна состојба на воено безбедносно – разузнавачкиот систем на Словенија

13.2.2 Словенечка разузнавачка и безбедносна агенција - SOVA

Словенечката разузнавачка и безбедносна агенција е независна владина служба која е надлежна да собира, обработува и оценува информации и да обезбедува разузнавачки податоци:

-Од странство, кои се важни за заштита на безбедноста, политичките и економските интереси на државата;

-За организации, групи и лица кои со нивната активност во странство или во соработка со странски ентитети претставуваат или може да претставуваат закана за националната безбедност и уставниот поредок.

Агенцијата соработува со надлежните државни органи и служби во безбедносната сфера и обезбедува информации кои се важни за безбедноста на одредено лице, службени простории, објекти и подрачја. Со Агенцијата раководи директор кој за својата работа и за работата на Агенцијата е одговорен пред Владата на Република Словенија⁶³.

За сознанијата до кои доѓа во текот на своите активности, Агенцијата ги информира Премиерот кога тоа се однесува на работите од негова надлежност, Претседателот на Републиката, Претседателот на Националното Собрание и компетентните министри. Агенцијата, исто така ги информира надлежните Министерства и други органи со цел да им овозможи да предлагаат и да усвојуваат одредени мерки за исполнување на нивните законски обврски. По одобрение на директорот на Агенцијата, таа може да соработува или да разменува информации со странски разузнавачки и безбедносни служби. Државните органи имаат обврска

---

⁶³ www.sova.gov.si/si

на Агенцијата да и доставуваат податоци, информации неопходни за извршувањето на функциите на Агенцијата.

Во насока на остварувањето на своите функции, Агенцијата собира, обработува, чува и доставува лични и други податоци и чува збирки на податоци врз основа на постоечката регулатива. Во однос на збирките на податоци, во Агенцијата постојат две збирки:

- за лица под оперативна обработка на Агенцијата;
- за примена на специјални форми на прибирање на податоци.

Агенцијата прибира информации и со тајни операции и специјални форми на прибирање на информации, а во изведувањето на тие активности може да биде во некоја од следниве форми на собирање податоци:

- следење на меѓународните комуникациски системи;
- тајна продажба на документи и предмети;
- тајно набљудување и следење воотворени простории или јавни места со примена на технички средства на документирање.

Наведените мерки за тајно прибирање на податоци се извршуваат врз основа на писмена наредба на директорот на Агенцијата . Наредбата за спроведување на мерките се издава, за секој случај, на тајно набљудување и следење. Агенцијата може под точно определени законски основи да врши следење на комуникации. Следењето на писма и на други средства на комуникација, вклучуваќи ги и телокомуникациите, може да се вршат само со наредба издадена од претседателот на околинскиот суд во следниве случаи:

- тајни активности насочени кон суверенитетот, независноста, територијалниот интегритет и стратешките интереси на Република Словенија;
- тајни активности, планови и подготовка за изведување на меѓународни терористички организации спрема Република Словенија и други акти на насилство против државните органи и јавни лица во Република Словенија и во странство;

- откривање на класифицирани документи од степенот во наводници државна тајна на неовластени лица во странство;
- подготовка на вооружена агресија против Република Словенија;
- разузнавачки активности на лица, организации и групи во полза на странска држава или ентитет;
- меѓународен организиран криминал.

PREJEMNIKI INFORMACIJ
AGENCIJE PO ZSOVA

posredovanje
informacij

pridobivanje
podatkov

vrednotenje
podatkov

www.sova.gov.si/si/o_sovi/vodstvo

13.2.2 Организациона структура на СОВА

Организационата структура на словенечката разузнавачка информативна служба, според член 3 се дефинира на три основни задачи на агенцијата:

- 1.Стекнување на податоци
- 2.Евалуација на податоци
- 3.Пренос на информации од странство или во врска со остатокот од светот

Исто така,важно е да се спомене дека разузнавачката информативна служба и нејзината активност е претставена на четири работни процеси кои се нераскинливи, поврзани и испреплетени. Во согласност со законските одредби, потребите, барањата и интересите, СОВА ги темели своите активности на добивање на релевантно разузнавање, нивна проценка и интервенција во развојот и дигитализација. Оваа Агенција е вклучена во националната безбедност на Република Словенија и придонесува за заштита на националните интереси, како во областа на безбедноста, така и во областа на политиката и економијата.

13.2.3 Разузнавачко - безбедносна служба на Министерството за одбрана (ОВС)

Словенечката воено - разузнавачка и безбедносна служба ги има своите зачетоци уште во времето додека Република Словенија била во рамките на СФРЈ. Со Законот за одбрана и заштита од 1991 година била формирана Воено - разузнавачка безбедносна служба со што биле дефинирани разузнавачките и контраразузнавачките задачи на органите за безбедност на Министерството за одбрана (Варносни орган Министерства

за одбрана - ВОМО, како класична служба за воена безбедност). Во согласност со овој Закон, Управата за безбедност на Министерството за одбрана и нејзините органи биле задолжени за организација и реализација на активностите наброени подолу (ова се однесува на стариот Закон на Република Словенија). Во согласност со новиот Закон за одбрана, извршена е реорганизација на органите за безбедност при Министерството за одбрана на Република Словенија, по што е формирана Разузнавачко - безбедносна служба - ОВС при Министерството за одбрана, која што е задолжена за разузнавачки, контраразузнавачки и безбедносни работи и задачи во рамките на Министерството за одбрана.

Според новиот Закон за одбрана⁶⁴, ОВС ги извршува следните активности:

-Во рамките на разузнавањето:прибирање, класификација и обединување на разузнавачки информации и изработка на аналитички, разузнавачки документи за вооружените сили на другите држави, нивните борбени, материјални, човечки потенцијали.

-Во рамките на контраразузнавањето: ОВС првично се ангажира на планот на истражувањето, откривањето и спречувањето на намерите и конкретните активности на разузнавачките служби, вооружените сили, органите за безбедност и други организации на странски држави, кои ги загрозуваат одбранбените интереси на Република Словенија и нејзините вооружени сили.

-Во областа на безбедноста⁶⁵: безбедноста на објектите на Министерството на одбрана, при што особено се обрнува внимание на следење, откривање и спречување на загрозувачките дејности насочени против одредени личности, работни места, објекти и подрачја коишто се од особен интерес за одбраната и безбедноста на земјата⁶⁶. ОВС, исто така, ја надгледува и насочува работата на воената полиција, а и соработува со другите компоненти на разузнавачко - безбедносниот систем на земјата, како што се Полицијата и Агенцијата за разузнавање.

---

⁶⁴Закон за одбрана, Уредни лист РС,ШТ 4/1994

⁶⁵Младен Бајагиќ, Шпиунажа у XXI веку, Београд, 2008, Марсо

⁶⁶ ibit

13.4 Надзор и контрола над разузнавачко – безбедносниот систем на Република Словенија

Во Република Словенија, контролата и надзорот врз работата на разузнавачките и безбедносните служби ја врши Комисија за контрола на разузнавачките и безбедносните служби. Оваа Комисија врши контрола над разузнавачките служби потчинети на Владата и во Министерството за одбрана. Задача на оваа Комисија е да утврди дали разузнавачките и безбедносните служби, односно активностите или мерките кои се контролираат, се вршат во согласност со Уставот и законите. Владата, надлежните Министерства и другите органи и организации мораат да и овозможат на Комисијата да ги извршува активностите за кои што е овластена. Комисијата се формира од страна на Националното собрание и истата е составена и функционира врз основа на правилата и постапките на Националното собрание. Комисијата може да има најмногу 9 члена. Претседателот, заменик претседателот и членовите на комисијата се избираат од страна на Националното собрание со мнозинство на гласови од сите пратеници, на предлог на пратеничките групи. Седниците на оваа Комисија се затворени за јавноста, а во случај кога Комисијата спроведува контрола тогаш се потребни најмалку три члена избрани од пратениците од опозицијата и пратениците на коалицијата.

Комисијата во извршувањето на контролата, ги има следните овластувања:

- да ги контролира активностите на разузнавачките служби во однос на спроведувањето на усвоената политика на националната безбедност;
- Да дискутира за годишната програма на разузнавачките служби;
- Да дискутира за извештаите за работата и финансиските активности на разузнавачките служби;
- Да дискутира за нацртот на националниот буџет во однос на финансирањето на службите;

- Да ги разгледува нацртите на законите и други акти кои се однесуваат на работата на разузнавачките служби;

- Да дискутира за известувањето и иницијативите на граѓани и организации кои се однесуваат на задачите и овластувањата на разузнавачките служби.

Разузнавачките служби до комисијата за контрола доставуваат квартални извештаи за своите завршени, односно реализирани активности.

13.4 *Заклучок*

Може да се констатира дека Република Словенија по нејзиното осамостојување имаше јасна визија и стратегија како да го компонира новиот ситем за безбедност, воедно и системот за разузнавање се со цел полесно да се приклучи кон НАТО и ЕУ, таа ќе претставува клучен фактор во регионот и добар пример за земјите од нејзиното опкружување. Република Словенија со многу труд и организираност ги помина оние турбулентни деведесетти години кои го зафатија просторот од Југоисточна Европа и брзо воспостави институции кои ќе одговорат адекватно на новите безбедносни ризици и закани. Нејзината организациона поставеност ги следи современите тенденции на современите системи на земјите членки на ЕУ и НАТО, но најважно е тоа што Република Словенија, во прв план ги следи своите национални и безбедносни интереси.

14. Законска уреденост на воено разузнавачко безбедносните системи на земјите од Југоисточна Европа

Во земјите од Југоисточна Европа, во суштина и пракса, рамките на безбедносниот систем се состојат од една цивилна и една воена служба. Имено, цивилните служби по правило имаат статус на автономни и независни органи (кои се уредени со посебен закон), додека воените служби се наоѓаат во рамките на Министерствата за одбрана и во повеќето случаи се уредени со Законот за одбрана на државата.

Законска уреденост на воено-безбедносните служби на Република Албанија

Република Албанија, може да се каже, дека претставува исклучок во правец на цивилната и воената служба. Од 1991 година, па до почетокот на новиот милениум постоела една цивилна служба која била основана со посебен закон, но понатаму е воведен голем број на нови служби кои се во рамките на голем број министерства, Министерството за правда, Министерството за одбрана и Министерството за внатрешни работи.

Една од информативните државни служби е централната служба ШИШ која функционира врз основа на Законот бр. 8391⁶⁷ од 28.10.1998 година, изменет и дополнет со Законот број 8479/1999/04 и Законот број 9400 од 12.05.2005 година. ШИШ е информативен деполитизиран орган што ја води својата дејност во согласност со Уставот и законите на Република Албанија и има мисија на националните безбедносните интереси на земјата, на интегритетот, независноста и уставниот поредок. Агенцијата за одбранбено разузнавање ДИА, како дел од Министерството за одбрана, била официјално основана со Законот број 117 од 13.12.2012 година и оваа служба е продолжение на воено разузнавачката служба ДИСА одбранбена, разузнавачка и безбедносна агенција чија активност е според Законот

---

⁶⁷Закон број 8391 од 28.10.1998 година

број 65/2014 за одбрана, контраразузнавање и агенција за безбедност. Мисијата на ДИСА е да организира работи на централизиран начин, со хиерархиска подреденост, зависни структури и во регионите каде ја врши својата дејност, дома и во странство.

Законска уреденост на воено-безбедносните служби на Босна и Херцеговина

На 22 Март 2004 година, во согласност со член 4а од Уставот на Босна и Херцеговина, парламентарното собрание на Босна и Херцеговина, на седница на домот на народите, усвои Закон за Агенција за разузнавање и безбедност на Босна и Херцеговина⁶⁸ која после осум дена стапува во сила и од 1 Јуни 2004 година почнува со работа. Со закон е утврдено Разузнавачката и безбедносна агенција на БИХ, која е одговорна за собирање, анализа и доставување на разузнавачки информации со цел да се заштити безбедноста, вклучувајќи го суверенитетот, територијалниот интегритет и уставниот поредок на Босна и Херцеговина. Исто така, според Законот за одбрана на Босна и Херцеговина, според член 9 за воено-информативни работи, според став 1 од членот 9, планирање, контрола, објавување на сите воено-информативни работи спаѓа во надлежност на Министерството за одбрана. Освен должностите кои се пропишани со став 1 од членот 9, воената служба ќе и понуди помош на информативната безбедносна служба на Босна и Херцеговина во собирање на стратешки податоци. Според став 2 од членот 9 од Законот за собирање воени податоци и обавување контраразузнавачки активности подразбира посебни истражни активности и употреба на технички средства за надгледување, во тој контекст овие работи ги извршува исклучиво Разузнавачко безбедносната заедница на БИХ во согласност со Законот за разузнавачко безбедносна заедница (sluzben glasnik BiH br.12/04/2004).

---

⁶⁸Закон за разузнавање и безбедност (sluzben glasnik BiH br.12/04/2004).

Законска уреденост на воено-разузнавачките служби на Република Бугарија

Законот за државна агенција за „разузнавање“ (ДАР)⁶⁹ стапува во сила од 01.11.2015 година со што Република Бугарија добива нов закон за разузнавање. Според член 1 од овој Закон ги уредува активностите и функционирањето на Државната агенција за разузнавање на Република Бугарија. Според член 3 од Законот за Државната агенција за разузнавање: добива, обработува, анализира, изработува проценки, прогнози, чува и обезбедува разузнавачки податоци под услови на Законот. Врз основа на член 101 од Уставот на Република Бугарија на 01.10.2015 донесен е Закон за воено разузнавање. Со овој Закон се уредува организацијата, активностите, задачите и функционирањето на военото разузнавање на Република Бугарија.

Законска уреденост на воено-разузнавачките служби на Република Македонија

Закон за агенција за разузнавање⁷⁰, Службен весник на РМ бр. 19/95 од 06.04.1995 година, според член 1 од овој Закон, Агенцијата за разузнавање претставува посебен орган на државната управа. Според член 2 од Законот, Агенцијата е надлежна да собира податоци и информации од витално значење за одбраната и безбедноста на државата Република Македонија. Според Законот донесен на 03.03.2014 година, Службен весник на РМ бр. 42, конституирана е Управата за безбедност и контраразузнавање – УБК, според член 2 од Законот, Управата е надлежна во собирање податоци, известување и информирање од граѓани со користење на јавни извори, вклучувајќи увид во регистри и збирки и податоци, како и посебни мерки и постапки за тајно собирање на податоци согласно со законот. Според Законот од Службен весник на РМ, бр. 185 од 30.12.2011 година при Министерството за одбрана постои оддел за разузнавање и контраразузнавање кој претставува разузнавање во армијата и опфаќа мерки, активности и постапки што се преземаат заради собирање, документирање, анализирање на разузнавачки податоци значајни за одбраната за Република Македонија.

⁶⁹Закон за разузнавање, 01.11.2015

⁷⁰Службен весник на РМ бр. 19/95 од 06.04.1995 година

Законска уреденост на военоразузнавачко-безбедносните служби на Република Србија

Закон за безбедносни служби во Република Србија⁷¹, Службен весник бр. 116 од 11.12.2007г., дополнет од 26.07.2012 година. Со овој Закон се уредуваат основите на безбедносно- разузнавачкиот систем на Република Србија, насочување и координирање на работата на безбедносните служби во Република Србија.

Закон за агенција за воено-безбедносна и воено-разузнавачка служба, Службен весник на РСбр.88/2009, 55/2012 на одлука 17/2013, со овој Закон се уредуваат надлежноста, работните места, задачи, овластување, надзор и контрола на Агенцијата за воена безбедност (ВБА) и Агенцијата за воено разузнавање (ВОА), како и соработка и други прашања значајни за нивната работа.

Законска уреденост на военоразузнавачко-безбедносните служби на Црна Гора

Закон за Агенција за национална безбедност на Црна Гора⁷² (Службен лист РЦГ) дополнет и изменет, со овој закон се уредува организацијата и функционирањето на работата која се однесува на заштита на Уставот, независноста, суверенитетот, територијалниот интегритет и безбедност на Црна Гора, со устав утврдени човекови права и слободи, како и други работи од интерес за националната безбедност на Црна Гора. Според член 40 од Законот за одбрана на Црна Гора, во Министерството за одбрана и војската се организираат и вршат воено-разузнавачки, контраразузнавачки и безбедносни работи во состав на овој Закон.

---

⁷¹ Службен весник бр. 116 од 11.12.2007г., дополнет од 26.07.2012 година

⁷² ("Sl. list RCG", br. 47/07 od 07.08.2007, "Sl. list Crne Gore", br. 86/09 od 25.12.2009, 88/09 od 31.12.2009)

Законска уреденост на военоразузнавачко-безбедносните служби на Република Хрватска

Според Уставот на Република Хрватска, односно член 88 од Уставот, донесен е Закон⁷³ за безбедносно-разузнавачка служба - СОА во составот на Република Хрватска од 30.06.2006 година. Со овој Закон се уредува: собирање, анализирање, обработка и оценки кои се од значење за националната безбедност на Република Хрватска. И според истиот Закон, член 24, конституирана е ВСОА – Воено-разузнавачка служба во рамките на Министерството за одбрана која е одговорна за планирање и спроведување, поддршка на Министерството за одбрана и вооружените сили за извршување задачи за одбрана, суверенитет, независност и територијална целокупност на Република Хрватска.

Законска уреденост на военоразузнавачко-безбедносните служби на Република Словенија

Со одлука на Владата од 17 Јуни 1993 година, тогашната ВИС, го менува својот назив во Словенечка разузнавачка безбедносна агенција – СОВА, како самостојна и специјализирана, автономно-централна, разузнавачка установа, комплетно независна во рамките на Владата на Република Словенија.

Во Април 1999 година бил донесен Законот за словенечката разузнавачка безбедносна агенција како правна рамка за нејзиното работење и од тогаш следат низа промени на Законот во 2003 и 2004 година. Што се однесува до воено-разузнавачката безбедносна служба која спаѓа под Министерството за одбрана - Закон⁷⁴ за одбрана, уредни лист РС, ШТ 4/1994, со донесувањето на новиот Закон за одбрана настапи процес на реорганизација на постоечките органи (служби) и била основана разузнавачко - безбедносна служба во рамките на Министерството за одбрана - ОВС. Нејзината функција е остварување на разузнавачките, контраразузнавачките и безбедносни работи и задачи во рамките на Министерството за одбрана.

---

⁷³Закон за безбедносно разузнавачка служба (СОА-30.06.2006 година)

⁷⁴Закон за одбрана, уредни лист РС ШТ 4/1994

15. Меѓународна безбедносна соработка на земјите од Југоисточна Европа

Меѓудржавните односи врз основа на Партнерството за мир се предуслов за создавање на Заедница за безбедноста на Југоисточна Европа, што е предуслов за зачувување на мирот и просперитетот на сите земји од регионот. Врз основа на анализа на механизмите и обемот на соработка меѓу земјите од регионот на билатерален и мултилатерален план, и постоење на голем број иницијативи кои формализираат соработка, многу е разумно да се испита дали и во кој степен Балканот е навистина безбедносна заедница. Потребата за соработка е неопходна од поголемите предизвици, закани по безбедноста во регионот. Заедничката соработка меѓу земјите се однесува на истражување, анализирање на настаните, процесите и актерите кои можат да бидат фактори што директно ја загрозуваат безбедноста во регионот.⁷⁵ За таа цел потребно е да се создаде теоретска и методолошка основа за анализа на безбедноста со сите ризици и предизвици, како и да се продолжи со унапредување на регионалната стабилност и соработка меѓу државите во регионот. Во овој контекст, важно е да се создадат предуслови за одржување на мирот и стабилноста на земјите од Југоисточна Европа и да се реформира безбедносниот сектор во сите земји од регионот, ако е тоа потребно. Според новите настани, тоа ќе биде потребно и од големо значење за да се создадат услови за сето тоа. Треба да се создаде единствена база за податоци која ќе овозможи комплетен увид во темпото на реформите во одделни земји и ќе промовира соработка со институциите и граѓанските организации во регионот кои се занимаваат со безбедноста што треба да го зајакне капацитетот и да влијаат врз донесување на одлуки заради поголема транспарентност.

---

⁷⁵www.bezbednost.rs

16. Безбедноста во Југоисточна Европа

Терминот Југоисточна Европа, според историските и актуелните збиднувања, се карактеризира како термин со траен недостаток на безбедност и тешки изгледи за нормализација на безбедноста. Поради тоа, потпирајќи се на теоријата за регионална безбедност, во прашање ќе биде доведена безбедносната меѓузависност на земјите во регионот. Посебно внимание треба да се обрне на честите политички и безбедносни промени во Југоисточна Европа. Треба да се анализира и влијанието на надворешните фактори. Од голема важност е да се идентификуваат сите критични точки по безбедноста во Југоисточна Европа. Сите безбедносни фактори, теоретски и методолошки треба да се борат за независни истражувања, разбирање и толкување на идентитетот на безбедноста на Југоисточна Европа. За коректен безбедносен систем во Југоисточна Европа потребно е многу знаење, вештини со што ќе се создадат алатки за следење и проценка на опасности по регионалната безбедност и влијанието на потенцијалните опасности на сите држави, поединечно. Здобивањето на способности за стратешко планирање и оперативно спроведување на политиката на безбедноста во Југоисточна Европа е клучен момент за безбедноста на Југоисточна Европа, бидејќи ја демнат предизвици, ризици, закани, концептот на реформите во безбедносните сектори, опсегот на реформите на земјите во Југоисточна Европа, реинтеграција на Балканот, регионалните безбедносни иницијативи и организации и влијанието на проширувањето на НАТО. Засилената мултилатерална соработка може да им помогне на земјите од Југоисточна Европа да одговорат на предизвиците кои со себе ги носат политичките промени, да го забрзаат економскиот развој, да ги надвлдаеат конфликтите и полесно да се интегрираат во европското семејство.⁷⁶ Заедничката соработка на земјите од Југоистона Европа не е нов процес. Неповолните услови од Студената војна ги наведе министрите за надворешни работи на шест балкански држави, во 1988 година, во Белград да воспостават регионална соработка. Карактеристично е што една од заложбите беше сите балкански државикои имаат различни општествени, политички и економски системи, заедно да остварат соработка и

---

⁷⁶www.morm.gov.mk, Современа Македонска одбрана, 2013 Скопје

да имаат успех. Со средбата се верувало дека ќе се надминат проблемите на регионот со приод кон меѓународните и безбедносни односи. Но, поделената Европа покажуваше дека тешко ќе се надмине поделбата и ќе биде надмината потребата за заеднички вредности. Оваа иницијатива траела кратко и била означена како производ на студената војна. Југоисточна Европа, само за кратко имала резултати од оваа соработка.

17. Иницијатива, процес, организации на пактот за Југоисточна Европа

ПРОЦЕС ЗА СТАБИЛНОСТ ВО ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА – РОЈАМОНСКИОТ ПРОЦЕС

Ројамонскиот процес започнува на 14-15 Декември, 1995 година во Париз, во рамките на Мировната конференција за Босна и Херцеговина. Со процесот требало да се овозможи интеграција на регионот во европските институции и поголема соработка и дијалог меѓу земјите на Југоисточна Европа. Подоцна овој процес бил трансформиран во иницијатива на ЕУ за унапредување и соработка меѓу земјите од Југоисточна Европа со различни проекти за зајакнување на соработката на чело со координатор⁷⁷.

ИНИЦИЈАТИВА ЗА СОРАБОТКА НА ЈИЕ (СЕКИ) ПОНУДЕНА ОД САД е втор обид за развивање соработка во регионот. Првиот состанок на СЕКИ бил одржан на 6 Декември 1996 година во Женева. Учесниците на состанокот гласале за воспоставување на работен комитет на чело со координатор. На овој состанок, комисијата изнесе „листа на проекти“. Целта е да се зајакне регионалната соработка со стимулирање на меѓугранична, стопанска и соработка во заштита на животната средина.

ИНИЦИЈАТИВА ЗА СОРАБОТКА ВО ЈИЕ (СЕЕЦП) – процесот познат како Балканска конференција бил инициран 1996 година, во јули, со намера за продолжување на процесот за соработка на Балканот кој бил воспоставен по распадот на поранешна Југославија. Целта на оваа соработка е зајакнување на стабилноста, безбедноста и мултилатералната економска соработка, борба со криминалот, криумичарење дрога, тероризам. Одржан е состанок на министрите за надворешни работи во Софија, на 6-7 јули 1996 година, со голема важност за понатамошна соработка со која министрите се заложиле за трансформација на регионот во подрачје за стабилност, безбедност и соработка, во рамките на цела Европа.

---

⁷⁷www.morm.gov.mk - современа македонска одбрана број 6, Скопје 2002 година

ИНИЦИЈАТИВАТА НА НАТО ЗА ЈИЕ – СЕЕИ –Иницијатива на маргините на Вашингтонскиот самит, во април 1999 година, со намера за промовирање на регионалната соработка и долготрајна безбедност и стабилност на регионот. Темелите на оваа иницијатива се со формирање на Консултативен форум за безбедносните проблеми на ЈИЕ, промовирање на регионална соработка и преку активности под покровителство на ЕАПС, користење на механизми ПЗМ и програма за соработка во областа на безбедноста меѓу земјите во регионот.

ПРОЦЕС ЗА СОРАБОТКА НА МИНИСТРИТЕ ЗА ОДБРАНА ОД ЈИЕ –СЕДМ има за цел да ги поттикне министрите за одбрана на земјите од ЈИЕ да соработуваат по прашањата од областа на одбраната, посебно во сферата на интерпероративноста со силите на НАТО. Како плод на соработка на полето на одбраната, формирани се Мултинационални мировни сили (ММСЈИЕ).

ПАКТ ЗА СТАБИЛНОСТ НА ЈИЕ (СПСЕЕ) повеќе од 40 земји, субјекти, земји - партнери и организации, во документ ја изразија нивната подготвеност за целосна поддршка на земјите од ЈИЕ во обид за унапредување на мирот, демократијата, почитување на човековите права и економски просперитет, со цел стабилизација на целиот регион. Пактот е промовиран на 31 Јули во Сараево.

18. Заклучок

Ќе дадам едно резиме на овој труд, во контекст на научната експликација. Промените што зафатија во светот и зголемувањето на разликите и безбедносните ризици, закани и опасности со кои се соочува светот, ја зголемија потребата за унапредување на безбедносната политика на земјите од ЈИЕ. Во овој труд се опфатени земјите кои природно му припаѓаат на регионот на ЈИЕ. Методолошки гледано, се даде една поединечна елаборација за секоја држава поединечно: општо за државите, генеза на безбедносните системи во земјите, актуелната состојба на разузнавачките безбедносни заедници и нивната поставеност, контролата и надзорот на истите и еден кус заклучок за секоја од нив; претходно дефинирање на разузнавањето и општо за него, како и надзорот и контролата и нивното дефинирање; соработката меѓу земјите во ЈИЕ, компаративна анализа, иницијативи, процеси, соработки, наведени во трудот. Со опфаќањето на безбедносниот систем на државите од ЈИЕ и нивното елаборирање, опфатени се нивниот настанок, развој, начин на организирање и координирање на секоја поединечно; проблемите со кои се соочуваат институциите се обработени во оваа магистерска теза за безбедност, сложеноста, промените кои се случуваат како во минатото, така и во иднина. Поставеноста на ЈИЕ, историските збиднувања, просторот наречен „Пандорина кутија“ е сложен и тежок за дефинирање и објаснување. Земји во транзиција, земји кои се економски слаби, земји кои се жртви на големи апетити, кај овие земји со посебно внимание треба да се работи на нивната чувствителност и на одржувањето правилни безбедносни системи, бидејќи се круцијални за одржување на безбедност на цела Европа. Воспоставувањето на систем за контрола на безбедносните системи на земјите од Југоисточна Европа (системот на контрола на безбедносните сектори истовремено да биде ефикасен и демократски), ја видовме, во секоја држава поединечно, и потребата од трансформација, односно поголема транспарентност во надзорот и контролата, голем број реформи со цел создавање на ефикасни системи кои ќе бидат подготвени во иднина. Потребна е огромна ангажираност во воспоставување на соодветен безбедносен систем.

Преку соодветен надзор и контрола на истите, ќе се создадат правилни безбедносни системи.

Просторот на ЈИЕ познат под епитетот „Балкан“ кој е стар назив, карактеристиките за просторот, различните народи, различните верски ентитети, различностите во неговата историја и неговите посебни државни апетити го прават овој простор посебен по сите овие набројувања, но истовремено и опасен како од претходните случувања, така и од актуелните случувања и политики. Во поглед на националната безбедност, е неопходна државна соработка меѓу институциите бидејќи некои фактори во моменти на слабост сакаат да ги искористат случувањата и да биде повторно отворена кутијата на злото кое ќе донесе повторно нови штети и ништо друго, остварени цели на големите држави. Во тој поглед, потребна е голема мудрост, соработка и професионалност на сите фактори, поголема економска соработка, меѓу државите, само на тој начин ќе се постигне резултат на определено ниво на сигурност и безбедност на овој простор наречен Југоисточна Европа. Овие држави имаат искуства на кои треба да се посвети внимание или да се земат за пример како не би требало во иднина да се прават грешки, кои понатаму ги чини сите премногу скапо. Одредени држави кои пристапиле на северно атланскиот пакт (НАТО) и Европската унија (ЕУ) и при пристапувањето го направиле со определена подготвеност и имаат позитивни и негативни искуства да ги споделат со оние држави кои не пристапиле, за да може да се сублимираат резултатите и да утврдат дали при пристапувањето ќе им донесе корист на државите кои не се членки или само поголеми проблеми во однос на многу сфери.

Бидејќи честопати сме сведоци дека нивните политики се многу интровентни и не се стабилни, кога се работи за одредени држави кои припаѓаат во Југоисточна Европа. И дека честопати се само искористени за некои големодржавни апетити и постигнување големо влијание на овој простор од нивна страна, на тој начин создаваат ретроградна политика која навидум е пријателска и добронамерна. Денес светот се соочува со голем број опасности, ризици, предизвици и во тој поглед е неопходна голема соработка помеѓу државите, размена на податоци кои ќе им користат на државите. Исто така, особено е важно да се направи разграничување на предностите и недостатоците на брзиот развој на информатичката технологија и на влегувањето во сите свери на општественото живеење, и

влијанието на брзото ширење на информации кои исто така се од голема важност за безбедносните системи на земјите. Во тој поглед на земјите од Југоисточна Европа им се овозможува поголема соработка и тоа тие треба да го искористат во своја полза. Соработката е од голема важност на секое ниво и кон тоа треба да се стремат се повеќе отколу дасоздаваат непријателски усогласувања. По долготрајното и детално истражување за потребите на овој труд може да се најде на повеќе примери на држави кои спаѓаат во Југоисточна Европа и водат непријателска политика кон соседните држави со што се создава неповолна клима за соработка, како во историјата така и сега тоа создава дополнителни проблеми одколку напредок. Во трудот беа елаборирани вкупно осум држави кои припаѓаат на просторот Југоисточна Европа, сите тие беа особено интересни за елаборирање и нивните безбедносни системи. Општ заклучок е дека сите овие држави треба да ги согледаат проблемите со кои се соочуваат од едно пореално ниво, да се збогатат со професионални и квалитетни кадри, да се стремат кон поголем економски просперитет и соработка и во тој поглед ќе има позитивни резултати како во безбедносните системи така и во други сфери на државите.

Литература

- Алекса Стаменковски „Основи на разузнавањето“ – НИП Ѓурѓа, (1999)
- Велика Ширилова „Лексикон за странски зборови и изрази“(2001)
- Владимир Мужик, Методологија на развојно истражувачки проекти
- Вујаклија М. „Лексикон за странски зборови“(1980)
- Вујаклија М. Лексикон страних речи и изрази, Београд (2006)
- Зоран Драгишиќ „Безбедносни менаџмент“, Службен гласник Београд (2007)
- Јордан Митев „Безбедносни системи“, Скопје (2010)
- Кутлекиќ В. Организациски власти упоредна студиа, Службена литература Београд (2002)
- Методија Дојчиновски, Современо воено разузнавање, Скопје (2009)
- Милан Мијалковски „Обавештајне и безбедносне службе“ ,Службен гласник Београд (2009)
- Мирослав Хадциќ „Смисао реформе сектора безбедности“(2004)
- Мирослав Хаџиќ „Алманах о надзор сектора безбедности на Западном Балкану“(2012)
- Митко Котовчевски и Слаѓана Божиновска, Македонско - Англиски речник на разузнавачка терминологија, Скопје (2009)
- Митко Котовчевски „Национална безбедност“(1999)
- Митко Котовчевски „Национална безбедност“Филозовски факултет Скопје (2011)
- Митко Котовчевски „Основи на разузнавањето“Филозовски факултет Скопје (2013)
- Митко Котовчевски „Разузнавачко-безбедносни заедници на државите во Југоисточна Европа“(2007)
- Митко Котовчевски „Современи разузнавачки служби“(2002)
- Митко Котовчевски „Тајните служби на Балканот“(2000)
- Митко Котовчевски, Современи разузнавачки служби (2002) Скопје
- Младен Бајакиќ , Шпиунажа у XXI веку, Савремени обавештајно - безбедносни системи, Белград (2008)

Оливер Бакрески, „Современи безбедносни системи- компаративна анализа на земјите од Југоисточна Европа“ (2010)

Оливер Бакрески „Контрола на безбедносниот сектор“ (2008)

Оливер Бакрески „Координација на безбедносниот сектор“-искуства и практики (2006)

Савиќ А. Делиќ М. Бајиќ М., „Безбедности света од тајности до јавности“ (2002)

Трајан Гоцевски „Основи на системот за национална одбрана“ (2006)

Хансборн и Ејдан Вилс, Надзор на службите за разузнавање (прирачник) ДЦАФ Женева (2012)

Хаџиќ М. Прирачник, реформа сектора безбедности - Зборник радова институт, Београд (2003)

Стратегиски преглед – Министерство за одбрана на РМ (2004)

Закон за Агенција за разузнавање на Р. Македонија – Сл. Весник на РМ бр. 19/95

Устав на Република Македонија - Сл. весник на РМ бр. 52/91

Закон за безбедносни служби на Албанија бр. 9074 29/2003

Закон за Агенција за национална безбедност на Црна Гора "Sl. list RCG", br. 47/07 od 07.08.2007, "Sl. list Crne Gore", br. 86/09 od 25.12.2009, 88/09 od 31.12.2009, 25/10 od 05.05.2010, 40/11 od 08.08.2011, 14/12 od 07.03.2012

Закон за уредување на безбедносните служби на Република Србија - Сл. весник на РС бр. 116/2007 и 72/2017

Закон за национално разузнавачка служба на Република Албанија број 8391, 1998 /10/28

Закон за разузнавачко – безбедносни агенции на Р. Србија - Сл. Весник 42/02

Закон за воено разузнавање на Република Бугарија - Државен весник, октомври 2015

Закон о сигураносним службама Републике Хрватске, Народне новине бр. 32, Загреб, 28.03.2002

Закон за национална разузнавачка служба бр. 8391 , 1998 /10/28

Закон о воено безбедносни служби - Воено разузнавачки служби (Службен гласник РС бр. 88/09.55/12-17/13)

Закон о сигурносна обавештајна служби РХ 30.06.2006 година

Закон за одбрана на РМ (пречистен текст)

Закон о одбрани (Службен лист ЦГ.бр.47/07/07.08 Службен лист Црне Горе бр.86/09 од 25.12.2009

Закон за Албанска безбедност бр. 8457 , 1999/11/02

Закон за Агенцијаза разузнавање и безбедност на Словенија (службен весник на РС бр.81/06- официјален пречистен текст)

Закон о одбрани , урадни лист РС , ШТ4 1994

Закон о Словенски Обавешчавално - Варносни Агенции (ЗСОВА) Урадни лист, РС, ШТ. 23-1115/1999;126/2003 и 20/2004 година (промени на законот)

Интернет извори:

www.shish.gov.al

www.moi.gov.al

www.en.wikipedia.org/wiki/albania

www.wikipedia.org/wiki/croatia

www.en.wikipedia.org/wiki/bosniaandHerzegovina

www.osa-oba.gov.ba

www.mob.gov

[http.scinders.ceon.rs](http://scinders.ceon.rs)

www.wikimapia.org

www.dar.bg

www.en.wikipedia.org/wiki/Biulgaria

www.bezbednost.org

www.wikipedia.org/wiki/srbija

<http://www.dusanovzakonik.com>

<http://www.bia.sr.gov.yu.istoriat>

<http://www.mod.gov.rs>

<http://www.bezbednostmladin.org>

www.wikipedia.org.crnagora

www.anb.me

www.wikipedia.org.hr

www.soa.hr.povijest.sns

<http://www.soa.hr.soa>

www.wikipedia.makedonija.mk

www.ia.gov.mk

www.pravo.org.mk

www.odbrana.mod.gov.rs

www.akademia.edu

www.morm.gov.mk

www.mod.al/arhiv/imazes/shui/pdf

www.mod.gov.al (arkiv/endt/indeks.option5com-content wiew=article

www.mod.gov.al/disa.html

www.shish.gov.al

www.nacional.hr

www.obbris.org/ag/vsoa/

www.morm.gov.mk

www.pisrs.si

www.sova.gov.si/si

en.wikipedia.org

www.agentura.ru

www.morh.hr/hr